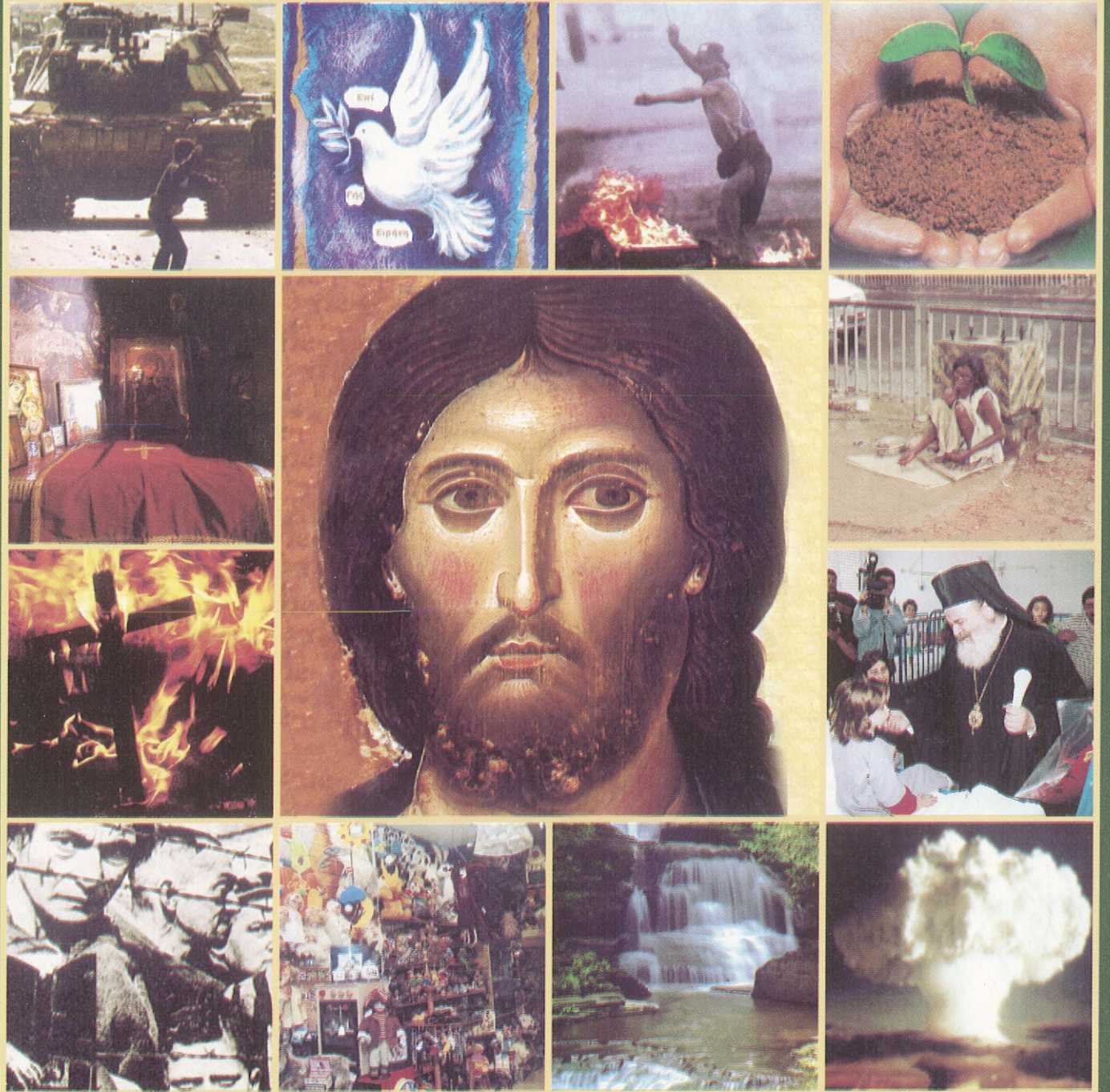


ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΘ΄ • ΤΕΥΧΟΣ 12 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2000



ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΝΕΩΣΙΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ευάγγελου Δ. Θεοδώρου



σελ. 3-7

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Πρωτοπρεσβυτέρου Θωμά Βασιδίνη



σελ. 8-9

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΝΟΡΙΑΚΗ ΠΡΑΞΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Πρωτοπρεσβυτέρου Δημητρίου Β. Τζέρπου



σελ. 10-12

ΕΝΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου



σελ. 13-17

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ «ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ '40 ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ»



σελ. 18

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Ιωάννου Φουντουίλη

σελ. 19-20

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Αρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Τριανταφυλλίου

σελ. 21

ΤΟΛΜΗ

Μηνιαίο ενημερωτικό περιοδικό
της Γεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών

σελ. 22

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

σελ. 23

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΜΗ' (1999)

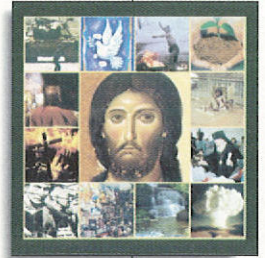
σελ. 24-27

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΜΘ' (2000)

σελ. 28-31

ΕΞΟΦΥΛΛΟ

Χριστός, Εκκλησία
και Κόσμος



ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαίο περιοδικό για τους ιερείς

Ιωάννου Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 72.18.308, Fax: 72.18.336

Διεύθυνση Διαδικτύου της Εκκλησίας

<http://www.ecclesia.gr>

Ηλεκτρονική διεύθυνση:

e-mail: iera-synodos@ecclesia.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Υπό του Κλάδου Εκδόσεων
της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Αρχιμ. Αγαθάγγελος Χαραμαντίδης

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Ευάγγελος Δ. Θεοδώρου

Όμοτ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
Τακτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας
των Επιστημών και των Τεχνών

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αρχιμ. Μακάριος Φιλοθέου,

Αρχιμ. Αθηνάγορας Δικαϊάκος,

Πρωτοπ. Δημήτριος Τζέρπος,

Πρωτοπ. Αδαμάντιος Αύγουστιδης

Πρωτοπ. Ματθαίος Χάλαρης,

Αλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος,

Γεώργιος Φίλιας

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

Ευάγγελος Π. Λέκκος

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Άριστομένης Ματσάγγας, Διδάκτωρ Παν/μίου

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χρήστος Καραγιάννης, Μ.Τh.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΒΕΕ

Άσκληπιού 80, 114 71 Αθήνα

Τηλ. 36.24.728, 36.01.605 - Fax: 36.01.679

web site: www.papanikolaou.gr

Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις στὴν λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*

Τοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου

Β'

Αιτήματα ἢ κριτήρια, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις πρέπει νὰ δεσπόζη σὲ κάθε προσπάθεια λειτουργικῆς ἀνανέωσης, εἶναι δειγματοληπτικῶς, χωρὶς αὐστηρὴ συστηματικὴ κατάταξι, τὰ ἑξῆς:

1) Πᾶσα ἀνανεωτικὴ ἐνέργεια δὲν πρέπει νὰ θίγη τὸν οὐσιώδη καὶ διαχρονικῶς ἀναλλοίωτον πυρῆνα τῆς Λατρείας. Ὁ πυρὴν αὐτὸς εἶναι ἡ τέλεσις τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ ἡ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μέθεξις τῶν κυρίων σταθμῶν τῆς ζωῆς τοῦ Σταυρωθέντος καὶ Ἀναστάντος Θεανθρώπου Κυρίου, ἡ ὁποία συνεχίζεται μυστικῶς στὴν λειτουργικὴ καὶ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

2) Πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται ἀνανεωτικὰ πειράματα, τὰ ὁποῖα εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ δημιουργήσουν ὄχι ἀπλῶς ἀναπόφευκτες ἀντιρῆσεις ἢ ἀντιδράσεις μερικῶν, ἀλλὰ διασπάσεις καὶ σχίσματα. Ἄν ἓνας Λούθηρος ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ «φειδῶ τῶν ἀσθενῶν», πολὺ περισσότερον οἱ Ὁρθόδοξοι πρέπει νὰ ἔχουν συνείδησιν, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἔχει τὸ πρωτεῖον ἐναντι ἐνδεχομένων ἀλλαγῶν, πού θὰ διασπάσουν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν δὲν γίνουν μὲ τὴν δέουσα προετοιμασίαν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος.

3) Οἱ ἀνανεωτικὲς πρωτοβουλίες πρέπει νὰ ἔχουν ὡς γενεσιουργὸν αἰτίαν τοὺς ὄχι κάποιαν πρωτοτυποθηρίαν ἢ «κομπλεξικὴν» ἐπίδειξιν ἀκρίτου προοδευτισμοῦ, ἀλλὰ ἐκκλησιολογικὴν εὐαισθησίαν καὶ ἀγωνιώδη πόθο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

4) Ἐφ' ὅσον ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία, ὡς τὸνίζει ὁ ἐπιφανὴς γερμανὸς καθηγητὴς Friedrich Heiler (Χάϊλερ), εἶναι τὸ διὰ προσευχῆς ἐκφρασθὲν δόγμα («das gebetete Dogma»), πού διαμορφώθηκε πρὸς προβολὴν τῆς ὀρθοδόξου βιωματικῆς πίστεως καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς ἐναντίον τῶν πολεμίων της, πρέπει νὰ ὁραματιζώμεθα τὴν ἀνανέωσι τῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ ἰδίως τοῦ περιεχομένου τοῦ Εὐχολογίου καὶ τῆς Ὑμνολογίας τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τρόπον, ὥστε αὐτὰ νὰ διεγείρουν τὰ ἀντανεκλαστικὰ τῶν πιστῶν γιὰ τὴν προστασίαν τοὺς ἀπὸ τὰ ἀντιχριστιανικὰ πνευματικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς. Τὰ κείμενα αὐτὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἀναφορὰν στὶς ἐπικρατοῦσες ἐκάστοτε πνευματικὲς καταστάσεις καὶ νὰ ἐκφράζουν τὶς βιωματικὲς ἐμπειρίες, τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες καὶ τὶς κοινωνικοπολιτιστικὲς συναρτήσεις τῶν Ὁρθοδόξων. Ὅπως εἶχεν ἐπισημάνει ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Παναγιώτης Τρεμπέλας, «ἐκάστη χριστιανικὴ γενεὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐλάβειάν της πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα, κατὰ τοὺς τρόπους τοὺς ὁποίους ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὴν προσεγγίζουν περισσότερο πρὸς Αὐτὸν ἢ τὴν συγκινοῦν βαθύτερον».

5) Συναφὲς πρὸς τὸ προηγούμενον εἶναι τὸ αἶτημα νὰ καταβληθῇ συνετὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀβίαστη βαθμιαία εἰσαγωγὴ τούλάχιστον σὲ νέα λειτουργικὰ μορφώματα τοῦ συγχρόνου γλωσσικοῦ τρόπου τοῦ ἐκφράζεσθαι. Εἶναι ἐξ ἄλλου αὐτονόητον, ὅτι ἡ μετάφρασις τῶν ὑπαρχόντων κειμένων θὰ κατέστρεφε σὲ πολλὰς περιπτώσεις τὴν ἐπὶ αἰῶνες βιωμένην αἰσθητικὴν τοὺς ποιότητα.

* Εἰσήγησις στὸ Β' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

6) Οιαδήποτε μικρᾶς ἐκτάσεως ἀνανέωσις, γὰρ νὰ μὴ προκαλῆ ἀντιδράσεις, θὰ ἦταν εὐκταῖον νὰ γίνεται ἀθροῦδως, χωρὶς διατυμπανιζόμενες ἀποφάσεις. Πρέπει νὰ γίνεται δεκτὴ ἀπὸ τὸ Χριστεπώνυμο πλήρωμα κατὰ τρόπον ἀβίαστο. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀειμνήστου Κοζάνης Διονυσίου, πού ἐγραφε: Γιά «πολλὰ σημεῖα τροποποίησης πού ἐπιχειρήσαμε» στή Λατρεία, εἴτε στὸν «Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν, εἴτε στὴν ἐπαρχία μας», «κανένας δὲν σκανδαλίσθηκε... Κανείς δὲν διαμαρτυρήθηκε».

7) Γιά τοὺς πιστοὺς, πού ζοῦν μέσα στὸν κόσμο, θὰ ἔπρεπε μὲ ἐπιστροφή στὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως τῶν πρώτων βυζαντινῶν αἰώνων νὰ διαμορφωθοῦν ἀκολουθίες διαφορετικές, συντομώτερες καὶ ἀπλούστερες ἀπὸ ἐκεῖνες, πού ὑπάρχουν στὰ μοναστήρια.

8) Ὅπως μὲ εἰδικὰ ἐκτενῆ δημοσιεύματα ἔχομε τονίσει ἀπὸ τὸ ἔτος 1958, ὅλες οἱ ἐνορίες πρέπει νὰ γίνουν θαλερὰ κέντρα λειτουργικῆς κινήσεως καὶ ἀγωγῆς, στὰ ὁποῖα μὲ ὅλα τὰ πρόσφορα μέσα, ἰδίως μὲ ὑποδειγματικὲς λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις, μὲ κατάλληλη κατήχησι καὶ μὲ λειτουργικὸ-μυσταγωγικὸ κήρυγμα, θὰ ἐπιδιώκεται ἡ μόρφωσις ὅλων τῶν πιστῶν, τόσο γιὰ τὴ Λατρεία, δηλαδὴ γιὰ τὴν ὄχι παθητικὴ ἀλλὰ ἐνεργὸ καὶ ἐνσυνείδητη συμμετοχὴ τους στὰ λατρευτικῶς δρώμενα, ὅσον καὶ ἐκ τῆς Λατρείας, δηλαδὴ διὰ τῆς οἰκειώσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν μυστικῶν θείων χαρίτων, ζωοποιῶν πνευματικῶν ρείθρων καὶ μορφωτικῶν ἀνθρωπιστικῶν καὶ πολιτιστικῶν θησαυρῶν, τοὺς ὁποῖους περικλείει καὶ προσφέρει ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία εἶναι τὸ «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

9) Ἡ συνεχῆς διαφώτισις τῶν ἐνοριτῶν γιὰ τὴν γνήσια λειτουργικὴ παράδοσι θὰ συντελέσει, ὥστε αὐτοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴ βάση τοῦ Χριστεπώνυμου πληρώματος ἀφ' ἐνὸς νὰ ζητοῦν τὴν ἀξιοποίησι τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς λατρευτικῆς ἀνανέωσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀπομονώνουν τόσο τοὺς ἐκ δημαγωγικῶν ἐλατηρίων κινουμένους «φο(υ)νταμελιστές», οἱ ὁ-

ποῖοι χάριν ἰδιοτελοῦς κυριαρχικῆς ἐπιβολῆς τῶν σὲ ὀμάδες «ζηλωτῶν» δὲν διστάζουν νὰ σχίζουν τὸν ἄρραφον χιτῶνα τοῦ Κυρίου καὶ νὰ δημιουργοῦν σχισματικὲς ὀμάδες, ὅσον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν παρασυρομένους ἐξ ἀγνοίας ἢ ἡμιμαθείας καὶ ἐκ καλοπροαιρέτου ὑπερβάλλοντος «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» ζήλου, τοὺς ὁποῖους ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ «κατανοῶμεν εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης» (Ἐβρ. ι', 24).

10) Ἡ σὲ πολλοὺς λατρευτικὸς τομεῖς χειραφεσία ἐκ τοῦ μοναστικοῦ τυπικοῦ καὶ ἡ ἐπαναφορὰ παλαιῶν ἢ νέων μορφῶν κοσμικοῦ ἢ ἀσματικοῦ τυπικοῦ ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ σημερινὸ ἀνθρωπολογικὸ βεληνεκὲς τῆς Λατρείας δὲν περιορίζεται ἀριστοκρατικῶς εἰς ὀλίγους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κατορθώσει νὰ βλέπουν ἢ προσεγγίζουν τὸ ἄκτιστο θαβώρειο φῶς, νὰ βιώνουν προσωπικῶς τὰ τελεσιουργούμενα καὶ νὰ γεύονται ἤδη ὅλην τὴν γλυκύτητα τῆς ἐσχατολογικῆς συνεστιάσεως. Τὸ ἀνθρωπολογικὸ αὐτὸ βεληνεκὲς φθάνει ὄχι μόνον εἰς μίαν χαρισματικὴν ἐλίτε, ἀλλὰ σὲ ὅλους τοὺς ἐκκλησιαζομένους, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους εἶναι ἀκόμη προσκολλημένοι στὴ γῆ καὶ ἔχουν ἀνάγκη νὰ κατανοοῦν τὴν ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐξαιρομένη διδακτικὴ, παιδαγωγικὴ καὶ μορφωτικὴ ὑφή τῶν λατρευτικῶν μορφῶν καὶ νὰ ἀνεβαίνουν τὰ πρῶτα σκαλοπάτια τῆς κλίμακος τῆς ἐν Χριστῷ μυστικῆς ζωῆς. Αὐτοὶ πρέπει νὰ στηρίζωνται διὰ τῆς Λατρείας, τῆς ὁποίας ἕνας ἀπὸ τοὺς ἔστω δευτερογενεῖς, ἀλλὰ πρακτικῶς κυρίους σκοποὺς, εἶναι καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐκάστου «οἰκοδομὴ», ὡς ἰδιαίτερος ἐπισημαίνει ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀπ. Παῦλος. Αὐτὸς εἰσήγαγε τὴ λέξι «οἰκοδομὴ» στὴ γλῶσσα τῆς χριστιανικῆς λατρευτικῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναξέως τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὴν ὁποία σύναξι λέγει: «Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω» (Α' Κόρ. ιδ', 26): «πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω» (Α' Κόρ. ιδ', 40). Καὶ πῶς ἐπιτυγχάνεται τὸ «πρὸς οἰκοδομὴν» καὶ τὸ «εὐσχημόνως»; Ὅχι μόνον μὲ τὴν παραδεκτὴ ἐνεργοποίησι τῶν ἀκατανοήτων στοὺς πολλοὺς χα-



Έργο της Μαρίνας Καρέλλα: «Άγγελοι».

ρισμάτων, λ.χ. τῆς γλωσσολαλίας καὶ τῆς ὀδηγούσης στὴν ἐκστατικὴ μεταρσίωσι ἀποκαλύψεως, ποὺ καθιστοῦν ἀναγκαίαν τὴ χρῆσι γενικῶς κατανοητῆς ἐρμηνείας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κατανοητὴ ἀπὸ ὅλους ἀπλῆ διδαχὴ καὶ εὐκολονόητη ψαλμωδία. Ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ ἰδ' κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς εἶναι σχετικῶς ἀξιοπρόσεκτο. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι ἰδίως οἱ ἐξῆς στίχοι, τοὺς ὁποίους παραθέτομε στὴν νεοελληνικὴ, συμφώνως, πρὸς τὴν ἐρμηνευτικὴ παράφρασι τοῦ ἀειμνήστου λειτουργιολόγου Π. Τρεμπέλα:

Στ. 4: «(Ὁ ἔχων τὸ χάρισμα τῆς γλωσσολαλίας) αἰσθάνεται βέβαια τὴν ἐπενέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὁποία θερμαίνει καὶ ἐμπνέει τὸ ἐσωτερικόν του. Ἄλλ' ἢ ἐπενέργεια αὐτὴ οἰκοδομεῖ μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ (προφητεύει καὶ) διδάσκει τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, οἰκοδομεῖ ὀλόκληρον σύναξιν πιστῶν».

Στ. 11: «Ἐὰν δὲν γνωρίζω τὴν σημασίαν τῆς γλώσσης, θὰ εἶμαι βάρβαρος δι' ἐκεῖνον, ποὺ ὀμιλεῖ τὴν ξένην γλῶσσαν, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ξενόγλωσσος θὰ εἶναι δι' ἐμὲ βάρβαρος».

Στ. 15-16: «Τί λοιπὸν εἶναι τὸ ὠφελιμώτερον καὶ περισσότερον καρποφόρον; Θὰ προσευχηθῶ μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα, ἀλλὰ θὰ προσευχηθῶ καὶ μὲ τὸν νοῦν, κατανοῶν καὶ ἐξηγῶν τὰ λεγόμενα. Θὰ ψάλλω μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα, θὰ ψάλλω ὅμως καὶ μὲ τὸν νοῦν. Καὶ πρέπει νὰ ψάλλῃς καὶ μὲ τὸν νοῦν, δηλαδὴ μὲ λέξεις, ποὺ ὅλοι τὰς κατανοοῦν, διότι, ἐὰν δοξολογήσῃς τὸν Θεὸν μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα τῆς γλώσσης, ποὺ δὲν τὴν ἐννοεῖ κανεὶς, τότε ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ἀκροατοῦ, πῶς θὰ εἴπῃ τὸ Ἄμην διὰ τὴν εὐχαριστίαν (σου); Ἀσφαλῶς δὲν θὰ τὸ εἴπῃ, διότι δὲν γνωρίζει τί λέγεις».

Στ. 18-19: «Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν μου, διότι μοῦ ἔδωκε τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν καὶ ὀμιλῶ γλώσσας περισσότερον ἀπὸ ὅλους σας. Ἐν τούτοις εἰς τὴν σύναξιν τῶν πιστῶν προτιμῶ νὰ εἴπω πέντε λόγους, ποὺ νὰ τοὺς καταλαβαίνει ὁ νοῦς μου, διὰ νὰ διδάξω καὶ ἄλλους, παρὰ νὰ εἴπω μὲ τὸ χάρισμα τῆς γλώσσης χιλιάδες λόγους, ποὺ δὲν τοὺς νοιώθει κανεὶς».

11) Ὁ μνημονευθεὶς μακαριστὸς Κοζάνης Διονύσιος ἔγραφε στοὺς συνεπισκόπους του

ὅτι «δὲν εἶναι ἀνάγκη ἢ τελετουργία τῆς Θείας Λειτουργίας νὰ σηκώνη ὅλη τὴν βυζαντινὴ περιττὴ μεγαλοπρέπεια, ἢ ὅποια ὄχι μόνον καταπονεῖ τοὺς λειτουργοὺς, ἀλλὰ καὶ προκαλεῖ τοὺς πιστοὺς».

12) Πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται μὲ πνεῦμα ἀνοχῆς καὶ κατανοήσεως νέες αἰσθητικὲς (ἀρχιτεκτονικὲς, ποιητικὲς, μουσικὲς, εἰκονογραφικὲς κλπ.) μορφὲς ἐκφράσεως τῶν λατρευτικῶν βιωμάτων ὑπὸ τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεσι, ὅτι αὐτὲς ἔχουν ὄχι νατουραλιστικὸν καὶ ἐκκοσμικευτικὸν, ἀλλὰ ἀναγωγικὸν καὶ μυσταγωγικὸν χαρακτῆρα. Ἄλλοίμονον εἰάν εἶχαν στερέψει οἱ πηγὲς τῆς ὀρθοδόξου καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ δημιουργίας (Σημ. Σὲ κάποια ἀπὸ τὶς συζητήσεις, πού ἐγιναν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Β' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συνεδρίου, ὁ γράφων εἶπε: «Κάποτε, *mutatis mutandis*, μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ χαιρετίσωμε τὴν ἐμφάνισι, εἰ δυνατόν σ' ἓνα πρόσωπο, ἐνὸς λ.χ. νέου Ἐλύτη καὶ ἐνὸς νέου Θεοδωράκη»).

13) Πᾶν στοιχεῖον τῆς λατρείας δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλὰ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς. Ὑπὸ τὴν ὀπτικὴ αὐτὴ γωνία εἶναι παραδεκτὴ ἢ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος μέσα στὴν ποικιλομορφία. Δὲν πρέπει μὲ στρουθοκαμηλισμὸν νὰ παραθεωροῦμε, ὅτι γιὰ ἀρκετοὺς ἐντὸς Ἑλλάδος καὶ γιὰ τοὺς περισσοτέρους τῶν ἐκτὸς Ἑλλάδος Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν Ὀρθοδόξων ἢ ὑποβοηθοῦσα τὴν προσευχὴ κατάνυξις καὶ λατρευτικὴ ἀναγωγικὴ καὶ μυσταγωγικὴ ἀτμόσφαιρα δημιουργοῦνται, ὄχι μὲ τὸ μονόφωνο ἀτομικὸ ἢ χορικὸ-ὀμαδικὸ ἄσμα τῆς συχνὰ κακῶς, ἄνευ τοῦ κατάλληλου ὕφους καὶ ἤθους, ἐκτελουμένης θαυμασίας πατροπαράδοτης Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἢ χρῆσις τῆς ὁποίας πρέπει σὲ ὀλόκληρη τὴν Ὀρθοδοξία νὰ ἀναβαθμισθῆ, ἀλλὰ μὲ κάποια Σακελλαρίδεια ἐναρμόνισι ἢ μὲ κάποιαν σεμνὴ πολυφωνικὴ παραλλαγὴ, ἢ ὅποια λ.χ. στὴ Ρωσία, μὲ τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὀπερετικοὺς ἐκτροχιασμοὺς

ἀπλότητα καὶ κατανοητικότητά τῆς, κρατεῖ ἐπὶ ὧρες ὀρθίου καὶ μεταρσιωμένους τοὺς Ρώσους πιστοὺς καὶ στὸ πρόσφατο παρελθὸν ἐνεψύχωνεν αὐτοὺς, ὅταν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὠδηγοῦντο στὸν μαρτυρικὸ θάνατο ἢ στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

14) Γενικώτερον εἶναι αὐτονόητον ὅτι πᾶσα προσπάθεια λειτουργικῆς ἀνανεώσεως δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῖ τὴν λειτουργικὴν πράξι καὶ ἐμπειρία τόσον τῶν ἑκατομμυρίων τῶν ἐκτὸς Ἑλλάδος Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῆς Διασπορᾶς, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας στὶς χῶρες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς. Ἀκόμη καὶ οἱ ἑτεροδόξοι, πού ἐφαρμόζουν στὴ λειτουργικὴ τους ἀνανέωσι τὴν ἀρχὴ «L' Occident à l' école de l' Orient» (=Ἡ Δύσις νὰ φοιτήσῃ στὸ σχολεῖον τῆς Ἀνατολῆς), ἔχουν πολλὰ νὰ μάς διδάξουν, λέγοντας τρόπον τινὰ «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν».

15) Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέρη φροντίδα γιὰ τὶς μαθητικὲς λειτουργίες ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ γενικὴ κινητοποίηση γιὰ νὰ συμμετέχουν ἐνεργῶς οἱ νέοι στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξι καὶ σὲ ἄλλες λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ἐνορίας, πρὸ πάντων στὴ συμφαλμωδία καὶ στὴ στελέχωσι πολυμελῶν παιδικῶν καὶ νεανικῶν χορωδιῶν.

16) Τὸ αἶτημα γιὰ τὸ λατρευτικὸ «ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι» καὶ τὴν συμφαλμωδία ὀλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιασματος πρέπει νὰ ικανοποιεῖται μόνον, ὅταν εἶναι ἐξασφαλισμένη ἢ ἀποφυγὴ παραφωνιῶν καὶ ἀσυγχρονίστου συμφυρμού φωνῶν.

17) Κατὰ τὴν τέλεσι τῶν διαφόρων Ἀκολουθιῶν καὶ ἰδίως τῆς Εὐχαριστιακῆς Θείας Λειτουργίας πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ νὰ μὴ διαταράσσεται ἢ ὀργανικὴ συνοχὴ τους μὲ παραμορφωτικὸ κοιμάτιασμα αὐτῶν δι' ἀποσπασεως εὐχῶν ἐκ τῆς ὀργανικῆς των θέσεως καὶ συναφείας ἢ διὰ ἑτεροχρονισμοῦ των. Ἐπίσης, εἶναι γνωστὴ ἢ εὐρυτάτη συζήτησις γιὰ τὸ εἶναι δικαιολογημένη ἢ κατ' οἰκονομίαν, τό γε νῦν ἔχον, μετὰθεσις τοῦ κηρύγματος στὴν ὥρα τοῦ κοινωνικοῦ.

18) Κατὰ τὴν ὀρθόδοξη παράδοσι, ἡ ὁποία ἐμπνέει παγχριστιανικὰ αἰτήματα, ἡ Λειτουργία συνδέεται στενῶς ὄχι μόνον μὲ τὴ Μαρτυρία τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ Διακονία τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς πάσχοντες. Κατὰ τὸν ἅγιο Αὐγουστῖνο ἡ θυσία πάνω στὸ πέτρινο θυσιαστήριον τοῦ ναοῦ χάνει τὸ νόημά της, ὅταν δὲν συνδέεται μὲ τὴ θυσία πάνω στὸ θυσιαστήριον τῆς ἀγαπώσης καρδίας. Στὴ σύνδεσι αὐτῆς Λειτουργίας καὶ Διακονίας βρίσκεται τὸ πρωτογενὲς νόημα τῆς διακονικῆς ἱερωσύνης τῶν διακόνων ἀνδρῶν καὶ τῶν διακόνων γυναικῶν ἢ διακονισσῶν.

19) Ἡ ἀνανέωσι τῆς Λατρείας στὸν τόπο μας μὲ σύνεσιν ἔχει ἀρχίσει καὶ πρέπει νὰ συνεχισθῆ μὲ τὴν προσπάθεια γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἐνσυνειδήτη καὶ ἐνεργὸς συμμετοχὴ ὁλοκλήρου τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος στὴν τέλεσι τῶν ἰσχυουσῶν σήμερα μορφῶν τῆς Λατρείας, γιὰ νὰ προχωρήσῃ στὴ συνέχεια, ἀφ' ἑνὸς βραχυπροθέσμως καὶ μεσοπροθέσμως πρὸς τὴν ἀντικατάστασι μερικῶν πτυχῶν αὐτῆς μὲ νέα στοιχεῖα, ἀνταποκρινόμενα περισσότερον στὶς σημερινές πνευματικὲς ἀνάγκες, καὶ ἀφ' ἑτέρου μακροπροθέσμως πρὸς τὴν ἀναγέννησι καὶ ἀναμόρφωσι τῆς ὁλότητος τῆς Λατρείας τόσο μὲ τὴν καθ' ὕλην ὅσον καὶ μὲ τὴν μορφολογικὴν - συχνά, ἀλλ' ὄχι κατ' ἀνάγκην ἀναπαλαιωτικὴν - ἀνανέωσι τῶν λατρευτικῶν στοιχείων, ποὺ περιβάλλουν τὸν διαχρονικῶς σταθερὸν καὶ ἀναλλοίωτον πυρῆνα της. Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι γιὰ ὅλες τὶς προσπάθειες ἀπαιτεῖται σχεδιασμὸς καὶ προγραμματισμὸς ἀπὸ κάποιο Ἰνστιτούτο Λειτουργικῶν Σπουδῶν Πανορθόδοξου βεληνεκοῦς, γιὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ὁποίου, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος σὲ συνεργασίαν μὲ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ Θεολογικὲς Σχολές. Ἐπὶ πλεόν, ὠφέλιμη θὰ ἦταν ἡ ἐνθάρρυνσις πρὸς δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν πειραματικῶν μοναστικῶν κέντρων καὶ λειτουργικῶν φυτωρίων, στὰ ὁποῖα θὰ προβάλλωνται πιλοτικῶς νέα λειτουργικὰ στοι-

χεῖα, γιὰ νὰ δοκιμάζωνται αὐτὰ καὶ τίθενται ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος, τὸ ὁποῖον τελικῶς υἰοθετεῖ ἢ ἀπορρίπτει αὐτὰ.

20) Στὶς ἐπὶ μέρους βραχυπρόθεσμες καὶ μεσοπρόθεσμες ἀνανεωτικὲς προσπάθειες προτεραιότητα πρέπει νὰ ἔχουν τόσο τὰ τμήματα τῆς Λατρείας, τῶν ὁποίων γίνεται ἡ συνήθης εὐρυτάτη χρῆσις, ὅσον καὶ λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις, οἱ ὁποῖες ἕνεκα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων παρακολουθοῦνται καὶ κρίνονται καὶ ἀπὸ πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκκλησιάζονται. Αὐτοὶ πρέπει νὰ συναρπάζωνται ἀπὸ τὴν Λατρεία καὶ ἐκόντες-ἄκοντες νὰ δέχωνται τὰ λυτρωτικὰ μηνύματά της. Τέτοιες ἐκδηλώσεις εἶναι λ.χ. ἡ τελεσιουργία τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, ἡ Νεκρώσιμη Ἀκολουθία, τὰ Μνημόσυνα καὶ τμήματα τοῦ Εὐχολογίου, ποὺ συναρτῶνται πρὸς τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωή.

Ἐφ' ὅσον οἱ προγραμματισμένες γιὰ τὸ Β' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συνέδριον ὁμιλίαι δεικνύουν πῶς θὰ ἀνανεωθῆ ὁ τρόπος τελέσεως διαφόρων ἐπὶ μέρους μορφῶν τῆς Λατρείας, ἃς θεωρηθῆ ἡ παροῦσα εἰσήγησις μόνον ὡς ἓνα ἀπλὸ προανάκρουσμα στὴ συμφωνία τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν.

Σημείωσις: Περισσότερα γιὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναπτυσσόμενα βλ. δειγματοληπτικῶς στὰ ἐξῆς: Παναγιώτου Τρεμπέλα, *Autour d' un projet de restauration de la liturgie byzantine*, II. Point de vue orthodoxe, περ. Proche-Orient Chrétien, τ. VII (1957) καὶ περ. Irenikon, τ. XXXI (1958). - Ἐπισκόπου Διονυσίου Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σεργίων καὶ Κοζάνης, Ἔπιμνημα πρὸς τοὺς Σεβ. Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (περὶ τῆς Λατρείας) 1985. - Τοῦ ἰδίου, *Ἡ Θεία Λειτουργία*, Ἐκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐκδοσις Δ', Ἀθήναι 1996. - Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, *Περὶ μίαν μεταρρυθμίαν τῆς Θείας Λειτουργίας*, Θεσσαλονίκη 1961. - Ἰερῶς Μητροπόλεως Δράμας, *Ἡ Θεία Λειτουργία* (Εἰσηγήσεις-Πορίσματα τοῦ Ἱερατικοῦ Συνεδρίου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως τοῦ ἔτους 1998), Δράμα 1998. Περιοδικὸ «Σύναξις» 71 (1999). Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Ἡ Λειτουργικὴ Μόρφωσις καὶ Ἀγωγή*, ἐν Ἀθήναις 1958. - Τοῦ ἰδίου, *Τὸ Ὁρθόδοξον Λειτουργικὸν ἢ Μυσταγωγικὸν Κήρυγμα*, ἐν Ἀθήναις 1958. - Τοῦ ἰδίου, *Τὸ σταθερὸν καὶ τὸ μεταβλητὸν ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Λατρείᾳ*, Ἀθήνα 1999.

Ἡ Γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων

Τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Θωμᾶ Βαμβίνη

Οἱ γιορτές τῆς Ἐκκλησίας μας —κυρίως οἱ δεσποτικές καὶ οἱ θεομητορικές— ἔχουν βαθύ θεολογικὸ περιεχόμενο. Δὲν ἀποτελοῦν ἀπλὴ ἀνάμνηση κάποιου ἱστορικοῦ γεγονότος. Δὲν προσπαθοῦν δηλ. νὰ μᾶς θυμίσουν κάτι ποὺ ἔγινε στὸ παρελθόν, ἀλλὰ κάτι ποὺ ἀδιάκοπα γίνεται, γιὰ τὰ γεγονότα τῆς σωτηρίας μας ἔχουν πανανθρώπινες καὶ διαχρονικές διαστάσεις. Χωρὶς νὰ χάνουν τὴν ἱστορικότητά τους, μεταδίδουν τὴν σωστικὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, μέσα ἀπὸ τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, σ' ὅλες τὶς γενιές τῶν ἀνθρώπων καὶ σ' ὅλους τοὺς λαούς. Οἱ ὀρθόδοξοι πιστοὶ μέσα στὴν εὐαγγελικὴ ἄσκηση καὶ στὸ μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας ζοῦν ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ὅλες τὶς «μεθελικιώσεις» τοῦ «ἀνθρώπου Ἰησοῦ», ὄχι ὡς ἀπλοὶ θεατὲς κάποιου «θείου δράματος», ἀλλὰ ὡς συμμετοχοὶ στὰ σωτήρια γεγονότα. Συνδέονται τόσο στενὰ μὲ τὸν Χριστό, ὥστε νὰ λένε, ὅπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός».

Τὰ Χριστούγεννα, λοιπόν, ποὺ αὐτὲς τὶς μέρες ἀλλάζουν τοὺς ρυθμοὺς τῆς ζωῆς μας, ἔχουν βαθύ θεολογικὸ περιεχόμενο. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαντλήσει κανεὶς τὸ νόημά τους σὲ ρομαντικές περιγραφές τῆς φτωχικῆς φάτνης ἢ σὲ «εἰρηνιστικὲς» ἀναφορὲς στὸν ἀγγελικὸ ὕμνο «...καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Ὁ συνειδητὸς ἑορτασμός τους ἀποτελεῖ ὁμολογία πίστεως, ὅτι ὁ Θεὸς «ἐνηνθρώπισε, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν». Ἄν βλέπουμε τὰ



Ἡ Γέννησις τοῦ Κυρίου, ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου Μπάτα.
Τερὸς Ναὸς Ἁγ. Γεωργίου Κυνοσάργους Ἀθηνῶν.

Χριστούγεννα ἔξω ἀπ' αὐτὴ τὴ θεμελιώδη ἀλήθεια, οὐσιαστικὰ ἀρνούμαστε τὴ δυνατότητα τῆς σωτηρίας· εἶναι σὰν νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν προσωπικὴ μας ζωὴ καὶ σωτηρία. Θεωροῦμε μάταιη τὴν ἐνανθρώπισή Του. Ἄν, λοιπόν, ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Χριστὸς δὲν ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ καθενός μας, τότε πρέπει νὰ σκεφθοῦμε σοβαρὰ γιὰ τὸ ποιὰ εἶναι ἡ θέση μας μέσα στὴν Ἐκκλησία· ἂν ἔχει, γιὰ παράδειγμα, νόημα νὰ σηκωνόμαστε «λίαν πρωῖ» τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων γιὰ νὰ γιορτάσουμε τὸ γεγονὸς τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ στὸ ναό.

Εἶναι γεγονός, βέβαια, ὅτι πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, αὐτὲς τὶς μέρες ἀλλάζουν ἐξωτερικὰ τοὺς ρυθμοὺς τῆς ζωῆς τους. Οἱ ἐσωτερικοὶ ρυθμοὶ τῆς ψυχῆς ἀκολουθοῦν ἄλλους ἀκατανόητους κανόνες· δὲν τοὺς ἀγγίζε ἡ «μέριμνα» τῆς «ἐλεύθερης ἀγορᾶς». Αὐτὴ ρυθμίζει τὶς ἐξωτερικὲς αἰσθήσεις. Γνωρίζει, μέσα στὴν «ἐλευθερία της», πάμπολο-

λους τρόπους, για να αιχμαλωτίζει τους εύαλωτους καταναλωτές. Τους συλλαμβάνει από τα μάτια, την ακοή, την όσφρηση, ακόμη και από κάποια εϋμετάβολα συναισθήματα, που κυριαρχούν στην επιφάνεια τῆς καρδιάς.

Δὲν εἶναι κακὸς ὁ ἐξωτερικὸς διάκοσμος. Τὸν ἔχουμε ἀνάγκη ὅλοι οἱ σαρκικοὶ ἄνθρωποι. Ἡ ἐπιθυμία νὰ «πληρωθοῦν» τὰ ταμεία τῶν ἐμπόρων μᾶς βοηθᾷ κάπως νὰ σκεφθοῦμε τὴν «κένωση» τοῦ Θεοῦ. Ὁμως, δὲν θὰ πρέπει νὰ μένουμε στὴν ἐπιφάνεια. Θὰ πρέπει νὰ περνοῦμε στὴ Θεολογία τοῦ γεγονότος, ποὺ ἀπελευθερώνει τὸ κτιστὸ ἀπ' ὅλους τοὺς φυσικοὺς περιορισμούς του, ποὺ γεμίζει μὲ σωτήριο νόημα τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία.

Ἡ ἀπόσταση κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου, ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, εἶναι χαώδης. Τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ γέφυρα. Αὐτὸς τίμησε τὴ φύση μας, μὲ τὸ νὰ τὴν πάρει στὴν ὑπόστασή Του. Ἔτσι, ἔνωσε ὅλη τὴν

κτίση, τῆς ὁποίας ἀνακεφαλαίωση εἶναι ὁ ἄνθρωπος, μὲ τὸν ἑαυτό Του. Τὸ κτιστὸ καὶ τὸ ἄκτιστο ἐνώθηκαν στὴν ὑπόσταση τοῦ Λόγου. Ἔτσι, γέμισε «ἡ ὕλη μὲ θεία χάρη». Γι' αὐτούς, ποὺ ἐνώνονται ὀργανικὰ μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἔπαψε ἡ ὑλικὴ κτίση νὰ στέκεται μπροστὰ τους σὰν εἶδωλο – σύμβολο καὶ κατοικητήριο δαιμόνων. Ἀγιάσθηκε καὶ ἀγιάζει. Γίνεται φορέας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Γίνεται ἀγιασμός, εὐχέλαιο, ἀγία εἰκόνα, ἅγιο Λεῖψανο. Ἀκόμη, στὴν περίπτωση τοῦ ἀγιασμένου ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς Θ. Εὐχαριστίας γίνεται πηγὴ τῆς θεοποιῦ χάριτος.

Μὲ τὴν ἐνανθρώπηση, λοιπόν, τοῦ Χριστοῦ συντρίφτηκαν τὰ εἶδωλα, ἡ μετοχή, ὅμως, σ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶναι θέμα προσωπικῆς πίστεως καὶ εὐθύνης. Ὡστόσο, εἶναι τραγικὸ νὰ ζοῦμε δύο χιλιάδες χρόνια μετὰ Χριστὸν καὶ νὰ εἴμαστε μὲ τὴν πράξη ἢ καὶ μὲ τὴ θεωρία στὰ χρόνια τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων.

ΕΥΧΑΙ

Ἐπὶ τῇ σωτηρίῳ ἀναμνήσει τῆς πανσέπιου Δεσποτικῆς ἑορτῆς τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως καὶ τῇ ἐγγιζούσῃ εἰσόδῳ ἡμῶν εἰς τὸν νέον ἐνιαυτὸν τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου, ὁ Διευθυντῆς τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ Διευθυντῆς Συντάξεως τῶν Περιδικῶν, τὰ μέλη τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ Προσωπικὸν καὶ οἱ Συνεργάτες ἐκφράζουν πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ ἐγκάρδιον χαριεπιμόν, συνοδευόμενον ἀπὸ ἐνθέρμους εὐχὰς ὑπὲρ ὑγείας, καρᾶς καὶ ἐν Χριστῷ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ συνεχείας τῆς ἱερᾶς διακονίας καὶ προσφορᾶς τοῦ τιμίου Πρεσβυτερίου τῆς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.



Σύγχρονοι Λειτουργικοί Προβληματισμοί

Τὸ μυστήριον τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος στὴ σύγχρονη ἐνοριακὴ πράξις Διαπιστώσεις καὶ προτάσεις

Τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Δημητρίου Β. Τζέρπου, δρ. Θ.

α'

Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ θεολογία τῆς χριστιανικῆς λατρείας ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας δὲν ἔπαυσε ποτέ, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς πολιᾶς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος ἕως σήμερα, νὰ θεωρεῖ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, μαζί μὲ τὸ Ἅγιο Χρῆσμα καὶ τὴ Θεία Εὐχαριστία, ὡς τὶς τρεῖς ἐκείνες ἐπιμέρους μυστηριακὲς πράξεις, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος μυεῖται καὶ εἰσάγεται στὸ ἕνα καὶ ἀδιαίρετο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου¹. Ἰδιαιτέρα δὲ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ὡς ἡ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος (Ἰω. γ', 5) συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ταυτίστηκε σὲ τέτοιο βαθμὸ μὲ τὴν ἀπόκτηση αὐτῆς καθεαυτῆς τῆς χριστιανικῆς ιδιότητος, ὥστε στὴ λαϊκὴ ἀντίληψη νὰ θεωρεῖται ὡς χριστιανὸς ὁ βαπτισμένος καὶ ὡς μὴ χριστιανὸς ὁ ἀβάπτιστος. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἀκόμη, ὄχι μόνον ἡ λαμπρὴ τελετουργικὴ ἔκφραση, ποὺ γνώρισε τὸ Ἅγιον Βάπτισμα μέσα στὴ λειτουργικὴ μας παράδοση, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξειδικιασμένη κανονικὴ καὶ ποιμαντικὴ εὐλγισία καὶ προσαρμοστικότητα, ποὺ διαχρονικὰ ἐπιδεικνύει ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς χάριτος τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ μυστηρίου στους ἀνθρώπους ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ κάτω ἀπὸ ὁποιοσδήποτε συνθήκες καὶ περιστάσεις².

Ὁμιλώντας, λοιπόν, γιὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος στὴ σύγχρονη ἐνοριακὴ πράξις, ὀμιλοῦμε οὐσιαστικὰ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο λειτουργεῖ σήμερα τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας σὲ μιὰν

ἀπὸ τὶς βασικὲς του ιδιότητες, ποὺ εἶναι ἡ αὐξησὶς του³. Τρεῖς δὲ εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες ποὺ προσδιορίζουν τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖον εὐρίσκει καὶ ἐνσωματώνει σήμερα ἡ Ἐκκλησία τὰ νέα μέλη της: α) Ἡ γενικευμένη ἰσχὺς τοῦ Νηπιοβαπτισμοῦ καὶ ἡ προοδευτικὰ ἀναδεικνυόμενη ἀνάγκη ἐπανάδρυσης τοῦ θεσμοῦ τῶν Κατηχομένων· β) ἡ ἐκτὸς Θείας Λειτουργίας καὶ ἐπισήμων βαπτισματικῶν ἡμερῶν ἐξατομικευμένη τέλεση τοῦ μυστηρίου, καὶ γ) οἱ γενικὲς ποιμαντικὲς προϋποθέσεις, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐργάζονται σήμερα οἱ ὀρθόδοξοι ἐνορίες, ὅχι μόνον στὰ χωριὰ καὶ τὶς πόλεις τῆς πατρίδας μας, ἀλλὰ καὶ στους χώρους τῆς λεγόμενης ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς ἢ στὶς ἄλλες κατὰ παράδοση χριστιανικὲς χώρες καὶ κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τὸ θέμα εἶναι εὐρύτατο καὶ στὰ πλαίσια τοῦ παρόντος ἀρθροῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ καλυφθεῖ σ' ὅλες του τὶς διαστάσεις. Γι' αὐτὸ καὶ περιοριζόμαστε σὲ μιὰ δημιουργικὴ διερεύνηση τῆς σύγχρονης βαπτισματικῆς πράξης μέσα ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τῆς Ποιμαντικῆς Λειτουργικῆς (Liturgie pastoral), μὲ σκοπὸ τὴν ἀνάδειξη τῶν κυρίων ἐκείνων στοιχείων, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν προϋποθέσεις γιὰ μιὰν οὐσιαστικὴ ἀναβάθμιση τῆς μνημικῆς λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας σήμερα. Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ δύο εἶναι οἱ ἐνόητες θεμάτων, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὴ συνέχεια: α) ἡ βελτίωση τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ὑποδέχεται καὶ προετοιμάζει μιὰ μέση ἐλλαδικὴ ἐνορία τοὺς πρὸς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα εὐτρεπιζομένους, καὶ β) ὁ τρόπος τέλεσης αὐτῆς καθεαυτῆς τῆς βαπτισματικῆς ἀκολουθίας, ὡς προϋπόθεση γιὰ μιὰ πιὸ συνειδητὴ ἀπὸ

* Εἰσήγηση στὸ Α' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, ποὺ διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο στὴν Ἀθήνα - Ἱερά Μονὴ Πεντέλης, 8-10 Ὀκτωβρίου 1999, μὲ θέμα: «Ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος - Τὸ μυστήριον τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος χθὲς καὶ σήμερα». Ἡ ἴδια εἰσήγηση παρουσιάστηκε καὶ στὸ Ἱερατικὸ Συνέδριο, ποὺ διοργάνωσε ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Κρήτης, Ἡράκλειο 6.10.2000.

τὸ λαὸ δίωσι τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, ὡς μυστηρίου οἰκοδομῆς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

1. Μία ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες συνέπειες ποὺ εἶχε στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡ καθιέρωση τοῦ Νηριοβαπτισμοῦ⁴ εἶναι ἡ ἔκλειψη τοῦ θεομοῦ τῶν κατηχομένων καὶ κατὰ συνέπεια ἡ μετάθεση τῆς κατηχητικῆς διαδικασίας γιὰ τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα περίοδο. Καὶ μπορεῖ μὲν αὐτὴ καθεαυτὴ ἢ κατῆχησις τοῦ νηριοβαπτισθέντος νὰ γίνεται προοδευτικὰ μέχρι τὴν ἐνηλικίωσή του, ἢ ἀπουσία ὅμως ὅποιασδήποτε πρὸ τοῦ βαπτίσματος θεομοθετημένης πνευματικῆς προετοιμασίας ἐπηρεάζει ἀρνητικὰ τὶς προϋποθέσεις, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες τελεῖται σήμερα τὸ ἴδιο τὸ μυστήριον. Πρὸς κάλυψη τοῦ κενοῦ αὐτοῦ, ποὺ παρουσιάζει ἡ βαπτισματικὴ ἀγωγή τῶν πιστῶν, προσφέρονται σήμερα δύο δυνατότητες:

Ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς δυνατότητες αὐτὲς εἶναι ἡ ποιμαντικὴ ἀξιοποίηση τῶν γνωστῶν προβαπτισματικῶν ἀκολουθιῶν⁵, ποὺ καταχωρίζονται στὸ ἐν χρήσει *Μικρὸν Εὐχολόγιον*, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος⁶, καὶ δίδουν γενικὰ μιὰ πρώτη εὐκαιρία πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῆς οἰκογένειας τοῦ νεογέννητου παιδιοῦ μετὰ τὴν Ἐκκλησία. Διότι ἡ γέννησις ἑνὸς παιδιοῦ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὴ φύση του ἓνα μείζονος σημασίας γεγονός στὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ, ποὺ προσφέρει μοναδικὴν χαρὰ στοὺς γεννήτορες καὶ αὐξάνει τὴν πνευματικὴ τους δεκτικότητα κατὰ τὴν ποιμαντικὴ προσέγγισή τους ἀπὸ τὸν ἱερέα. Ἔτσι, γιὰ τὴν τέλεση τῆς πρώτης ἀπὸ τὶς ἀκολουθίες αὐτὲς *Εἰς γυναικα λεχὼ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ αὐτῆς*⁷, ἡ ὀρθόδοξη οἰκογένεια καλεῖ τὸν ἱερέα στὸ σπίτι, κάνοντας ἢ ἴδια τὴν πρώτη κίνηση στὴ διαδικασία ἐκκλησιοποίησης τῆς καινούργιας ζωῆς ποὺ θὰ ἀκολουθήσει. Ἐναπόκειται δὲ στὴν ποιμαντικὴ δεξιότητα τοῦ ἱερέως νὰ ἀξιοποιήσει σωστὰ τὴν εὐκαιρία αὐτή, οἰκοδομώντας κυρίως πάνω στὰ ἐρεθίσματα ποὺ δίδει αὐτὸς καθεαυτὸν ὁ χαρακτήρας τῆς ἀκολουθίας καὶ τὸ περιεχόμενό της. Εἶναι δὲ αὐτὰ ἡ δοξολογία καὶ εὐχαριστία στὸ δημιουργὸ Θεὸ γιὰ τὸ δῶρο τῆς καινούργιας ζωῆς⁸, ἡ ἰκεσία γιὰ τὴν ὑγεία τῆς μητέρας καὶ τοῦ βρέφους καὶ τὴν προστασία τους ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου, ἡ ὀρθὴ κατανόηση ὧσων λέγονται στὶς εὐχὲς γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀκα-

θαροσία τῆς λεχοῦς⁹ καὶ ἡ ὅλη θεώρησις τῆς ἀκολουθίας ὡς προομίου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος. Πρὸς τονισμὸ αὐτοῦ, ἰδιαίτερα, τοῦ τελευταίου χαρακτηριστικοῦ, ἡ ἐν λόγῳ ἀκολουθία ἐτελεῖτο παλαιότερα σὲ συνδυασμὸ μετὰ ἀγιασμό¹⁰.

Τὸ δεύτερο δῆμα προοδευτικῆς μύησης καὶ εἰσαγωγῆς τοῦ νεογέννητου καὶ τῆς οἰκογένειάς του στὴ βαπτισματικὴ διαδικασία εἶναι σήμερα ἢ μετὰ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης σαράντα ἡμερῶν ἀπὸ τὴ γέννησις τέλεση τῆς δευτέρας προβαπτισματικῆς ἀκολουθίας, ποὺ φέρει τὸν τίτλο *Εἰς τὸ ἐκκλησιασθῆναι παιδίον μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα*. Ἔτσι, κατὰ τὴν τυπικὴ διάταξη τῆς ἀκολουθίας, τὸ βρέφος προσάγεται αὐτὴ τὴ φορὰ στὸ ναὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιασθῆναι, εἶπουν ἀρχὴν λαβεῖν τοῦ εἰσάγεσθαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προσάγεται δὲ παρὰ τῆς μητρὸς, ἥδη κεκαθαρωμένης καὶ λελουμένης οὐσης, παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἀναδέχεσθαι τοῦτο κατὰ τὸ βάπτισμα. Σύμφωνα, λοιπόν, μετὰ τὴν τελετουργικὴ αὐτὴ διάταξη καὶ σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὸ περιεχόμενον τῶν εὐχῶν της, ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἔχει ἓνα διπλὸ χαρακτηριστῆρα: Πρῶτον, ἐπανένταξις τῆς μητέρας στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, μετὰ τὴν ὁμαλοποίηση τῆς φυσικῆς της κατάστασις ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία τῆς γέννας (ἐμμηνορροία κλπ.), καὶ δεύτερον, συμβολικὴ ἀφιέρωσις τοῦ βρέφους στὸ Θεὸ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς τεσσαρακονθήμερης προσαγωγῆς τοῦ Κυρίου στὸ Ναὸ τοῦ Σολομώντος (Λουκ. 8', 21, 38) καὶ ἑναξίς τῆς προετοιμασίας



γιὰ τὴ βάπτισή του μετὰ τὴν ἐπίσημη συναρτίθμησή του στὶς τάξεις τῶν κατηχομένων, ὅπως λέγει ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης: *Ἐντεῦθεν οὖν τὸ μὲν βρέφος ἐστὶ κατηχούμενος· ἡ δὲ γε μήτηρ ἄδειαν εἴληφε τὸν τε ναὸν ὡς καθαρῶσθεῖσα εἰσεῖναι καὶ τῶν μυστηρίων μετέχειν, ὁπότε ἐτοιμὸς ἔχει καὶ βούλεται*¹¹.

Ὅμως, σὲ ἀντίθεση μετὰ τὶς δύο ἀνωτέρω μνημονευθεῖσες ἀκολουθίες, στὸ *Μικρὸν Εὐχολόγιον* καταχωρίζεται καὶ ἡ λεγόμενη *Ἀκολουθία τῆς ὀγδόης ἡμέρας*, ποὺ συνδέεται μετὰ τὴν ὀνοματοδοσία τοῦ νεογέννητου βρέφους¹², καὶ παρὰ τὴ σπουδαιότητά της, ἔχει περιέλθει σήμερα σχεδὸν σὲ πλήρη λειτουργικὴ ἀχρησία. Εἶναι ἐπ' αὐτοῦ ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ μοναδικὴ εὐχὴ τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς *Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, σοῦ δεόμεθα καὶ*

σὲ ἱκετεύομεν, σημειωθῆτω τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου... ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα στοιχεῖα τῶν βαπτισματικῶν ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀφοῦ ἐμπεριέχεται στὸ ἀρχαιότερο σωζόμενο ὡς σήμερα χειρόγραφο εὐχολόγιο τοῦ 8ου αἰ.¹³ Ἀπὸ δὲ τὸ περιεχόμενο τῆς προκύπτει ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία κατὰ τὴν ὀνοματογράφηση τῶν κατηχομένων. Μετά, λοιπόν, τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῶν κατηχομένων καὶ τὴν ἐμπέδωση τοῦ Νηπιοβαπτισμοῦ, ἡ εὐχή

αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε στὴν ὀνοματοδοσία τῶν βρεφῶν, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ὀνοματοδοσίας τοῦ Κυρίου (Λουκ. 6', 21), θεωρήθηκε σκόπιμο νὰ γίνεταί τὴν ὄγδοη ἡμέρα ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ. Ὅμως, τόσο ἡ πρακτικὴ ἀδυναμία προσαγωγῆς τοῦ βρέφους στὸ ναὸ τὴν ὄγδοη ἡμέρα, ὅσο καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ προκύψασα ἀναγκαιότητα μετάρθεσης τῆς ὀνοματοδοσίας καὶ σύνδεσός τῆς μὲ τὸ βάπτισμα, ὀδήγησαν τελικὰ τὴν ἀκολουθία αὐτὴ σὲ πλήρη ἀχρησία.

1. Ν. ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ, *Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ*, PG 150, 504A: Τὸ μὲν γὰρ Βάπτισμα τὸ εἶναι δίδωσι καὶ ὅλως ὑποστῆναι κατὰ Χριστόν, τοῦτο γὰρ νεκροῦς καὶ διεφθαμένους παραλαβὸν εἰς τὴν ζωὴν πρῶτον εἰσάγει, ἡ δὲ τοῦ μύρου χρῆσις τελειοῖ τὸ γενημένον, τῆ τοιαύτῃ ζωῇ προσήκουσαν ἐνέργειαν ἐνπνεύσει, ἡ δὲ Θεία Εὐχαριστία τὴν ζωὴν ταύτην καὶ τὴν ὑγίαν συντηρεῖ καὶ συνέχει. Πὰ τὴν λειτουργικὴ ἐνότητα τῶν τριῶν αὐτῶν μυστηρίων στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία βλ. ἰδιαίτερα ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ Ν., *Ἡ Θεία Εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς Θείας Λατρείας*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 33-84.

2. Βλ. ΓΙΑΓΚΟΥ Θ., *Κανόνες καὶ διατάξεις περὶ τοῦ βαπτίσματος. Ἐπισκόπηση τῆς παραδόσεως*, στὸν τόμο *Κανονικολειτουργικά Ι*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 435-454.

3. Πὰ τὴ γενικότερη σημασία τοῦ ὄρου αὐξησης τῆς Ἐκκλησίας βλ. ἰδιαίτερα ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Σ., *Πατέρες, αὐξήεις τῆς Ἐκκλησίας*, Ἄγιον Πνεῦμα. Μελέτη πατρολογικῆ. Ἀθήνα 1970, σ. 39-63.

4. Στὴν ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. καὶ ἐξῆς προοδευτικὴ ἐπιζράτηση τοῦ Νηπιοβαπτισμοῦ συνετέλεσαν τρεῖς κυρίως λόγοι: α) ἡ παιδικὴ θνησιμότητα, β) ἡ θέληση καὶ ἡ φυσικὴ ἀνάγκη τῶν χριστιανῶν γονέων νὰ ἀνατρέφουν τὰ τέκνα τοὺς χριστιανικὰ καὶ γ) ὁ κίνδυνος τῶν αἱρέσεων. Μὲ δεδομένο τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λόγους ἐξέλιπε σήμερα σὲ μεγάλο βαθμὸ μόνον αὐτὸς τῆς παιδικῆς θνησιμότητας, φαίνεται ὅτι ὁ θεομὸς τοῦ Νηπιοβαπτισμοῦ θὰ ἔχει ἀκόμη πολὺ μέλλον μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ πράξι συνάγομενη διαπίστωση ὅτι ἐλάχιστοι εἶναι σήμερα οἱ γονεῖς ἐκείνοι, ποὺ ἀφροντίζονται νὰ βαπτίσουν τὰ τέκνα τοὺς σὲ νηπιακὴ ἡλικία. Βλ. ΥΑΖΙΓΙ Ι., *Ἡ τελετὴ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος. Ἱστορικὴ, θεολογικὴ καὶ τελετουργικὴ θεώρησις*. Διατριβὴ ἐπὶ διδασκαλία. (Πολυγραφημένη). Θεσσαλονίκη 1982, σ. 103. DANIELOU J., *Ἁγία Γραφή καὶ Λειτουργία. Ἡ βιβλικὴ θεολογία τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἑορτῶν κατὰ τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*. Κέντρο Βιβλικῶν Μελετῶν «Ἄρτος Ζωῆς», Ἀθήνα 1981, σ. 62-77.

5. Πὰ μὰ σφαιρικὴ θεώρηση τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῶν βλ. ἰδιαίτερα ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ Π., *Μικρὸν Εὐχολόγιον Α'*, Ἀθήνα 1960, σ. 259-271· ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ Κ., *Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελοῦμενα ἐν αὐτῷ*. Ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 1969, σ. 375-381.

6. ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ, Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1974, σ. 42-48, 51-56.

7. Πὰ πρακτικοὺς λόγους ἡ εὐχή αὐτὴ διαβάζεται συνήθως στὸ μεσοδιάστημα, μεταξὺ πρῶτης καὶ τεσσαρακοστῆς ἡμέρας. Γι' αὐτὸ καὶ στὴ λαϊκὴ γλῶσσα χαρακτηρίζεται ὡς *Μισὴ Εὐχή*. Παραλλαγὴ τῆς εὐχῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ περιελθούσα σὲ ἀχρησία Ἀκολουθία-Εὐχὴ τοῦ Μεσοσαραντισμοῦ ποὺ περιέχεται σὲ ὀρισμένα χειρόγραφα καὶ ἐντυπα εὐχολόγια. Βλ. σχετικὰ GOAR J.,

Euchologion, sive Rituale Graecorum. Akademische Druck u. Verlagsanstalt, Graz 1960, σ. 264. *Μέγα Εὐχολόγιον*, ἔκδ. Μ. Σαλιβέρου, Ἀθήνα 1927, σ. 513. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ Π., μν. ἔργ., σ. 319-323.

8. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν νη'*. PG 155, 208C. Καὶ τεχθέντος τοῦ βρέφους παρὰ γυναικὸς εὐσεβοῦς, ὁ ἱερεὺς παραγίνεται καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεόν, εὐχαριστῶν, ὅτι ἄνθρωπος γεγέννηται ἐν τῷ κόσμῳ.

9. Κατὰ τὸν π. ΣΜΕΜΑΝ (Ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, Δόμος, Ἀθήνα 1984, σ. 192) μὲ τὴν ἀκολουθία αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία δὲν ζητᾷ συγγνώμη γὰρ καμιά ἰδιαίτερη ἁμαρτία, γὰρ καμιά ἰδιαίτερη ἀκαθαρσία, ἀλλὰ γὰρ ἀκούσιες καὶ ἐκούσιες ἁμαρτίες, δηλαδὴ γὰρ τὴν ἁμαρτία ὡς τὴν πραγματικότητα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, γὰρ τὴν ἀκαθαρσία καὶ τὴ μόνωση ποὺ τὸν διαπερνᾷ ὀλόκληρο. Ὡστόσο, ὁ τρόπος διατύπωσης τῶν μεταγενεστέρων αὐτῶν εὐχῶν προδίδει ἐπίδραση ἰουδαϊζουσῶν (βλ. Λευτ. 12) καὶ ὑπερασμητικῶν ἀντιλήψεων, ποὺ δὲν συμβιδάζονται μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανικοῦ εὐαγγελίου, ὅπως μᾶς τὸ διασφύζουν οἱ ἀρχαῖες πηγές. Ἔτσι, στὶς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς (ΣΤ', κεφ. 27. ΒΕΠΕΣ 2, 113) διαβάζουμε: *Διὸ τῶν ματαίων ἀπόσχου λόγων, ὧ γίναι, καὶ ἔσο μεμνημένη πάντοτε Θεοῦ τοῦ σὲ δημιουργήσαντος... καὶ μελέτα τοὺς αὐτοῦ νόμους, μηδὲν παρατηρουμένη, μὴ κάθαρων φρεσίν, μὴ μίξιν νόμιμον, μὴ τοκετὸν ἢ ἀποβολήν, μὴ μῶμον σώματος, ἐπεὶπερ τὰ τοιαῦτα παρατηρήματα μαρῶν ἀνθρώπων, ἐφευρέματα μάταια καὶ νοῦν καὶ οὐκ ἔχοντα. Ἀξιοπρόσεκτη ἡ πρότασι ἀνανέωσης τῶν εὐχῶν αὐτῶν ποὺ διατυπώνεται ὁ Πρωτοπρεσβύτερος ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Κ., στὴ μελέτη του *Αἱ εὐχαὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει παιδίου*. Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ περιοδικὸν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, 763 (1996), ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. Κ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, μν. ἔργ., σ. 376-377.*

10. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν νη'*. PG 155, 208CD. Πρβλ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗΣ Ι., *Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας 3*, Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1982, σ. 225.

11. *Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν Ξ'*. PG 155, 212 B.

12. *Εὐχὴ εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον, λαμβάνον ὄνομα τῆ ὄγδοῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ*. ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ, σ. 48-50.

13. Βλ. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ Π., *Μικρὸν Εὐχολόγιον Α'*. Ἀθήνα 1950, σ. 262-265. ST. PARENTI E EL. VELSKOVSKA, *L' Eucologio Barberini gr. 336*, Edizioni Liturgiche, Roma, 1995, σ. 96. M. ARRANZ, *L' Eucologio constantinopolitano agli inizi del secolo xi*. Roma 1996, σ. 169. Πρβλ. ΥΑΖΙΓΙ Ι., μν. ἔργ., σ. 115-116. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗΣ Ι., *Τὸ ἅγιον Βάπτισμα. Ἱστορικο-τελετουργικὴ θεώρηση*, στὸ συλλογικὸ ἔργο, *ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΔΡΑΜΑΣ, Τὸ ἅγιον Βάπτισμα, Δράμα 1996*, σ. 188 ἔξ.



Ένα έρευνητικό πρόγραμμα

Του Άλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητού Πανεπιστημίου

Θεολογικές Σχολές και Έκκλησία

Όπως όλοι γνωρίζουμε, οι Θεολογικές μας Σχολές συμβάλλουν, παράλληλα με τις διάφορες μορφές Έκκλησιαστικών Σχολών (Ανωτέρων ή Άλλων), στην κατάρτιση των κληρικών ή λαικών στελεχών της Έκκλησίας μας. Όλοι οι Ίεράρχες μας, οι συγκροτούντες την σεπτή Ίεραρχία της Έκκλησίας της Ελλάδος, είναι πτυχιούχοι των Θεολογικών Σχολών και τις περιβάλλουν με στοργή και αγάπη. Στο μέτρο του δυνατού, αποστέλλουν κληρικούς τους να σπουδάσουν και να ολοκληρώσουν έτσι την αναγκαία κατάρτισή τους, για να μπορέσουν να περάσουν το σωτηριώδες μήνυμα του Ευαγγελίου στον σύγχρονο κόσμο.

Οι Θεολογικές μας Σχολές έχουν αναλάβει, επίσης, και την έξ ολοκλήρου μόρφωση των θεολόγων καθηγητών, που μοχθούν καθημερινά να αποτυπώσουν στις ψυχές των νέων παιδιών την ελπίδα που δίνει η χριστιανική διδασκαλία στην πραγματοποίηση του σχεδίου της ζωής τους και της σωτηρίας τους.

Είναι φυσικό, λοιπόν, οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι να μὴν εργάζονται ἐρήμην της Έκκλησίας, αλλά, σε συνεργασία μαζί της, να μοχθούν και αυτοί στην διερεύνηση των καλύτερων λύσεων για όλα τα θέματα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στη σχέση της με την σύγχρονη κοινωνία και ιδιαίτερα τη νεοελληνική. Πολλοί από εμάς στελεχώνουν τις Συνοδικές Επιτροπές, τις παλαιότερες που προβλέπονται από τον Καταστατικό Χάρτη της Έκκλησίας της Ελλάδος, αλλά

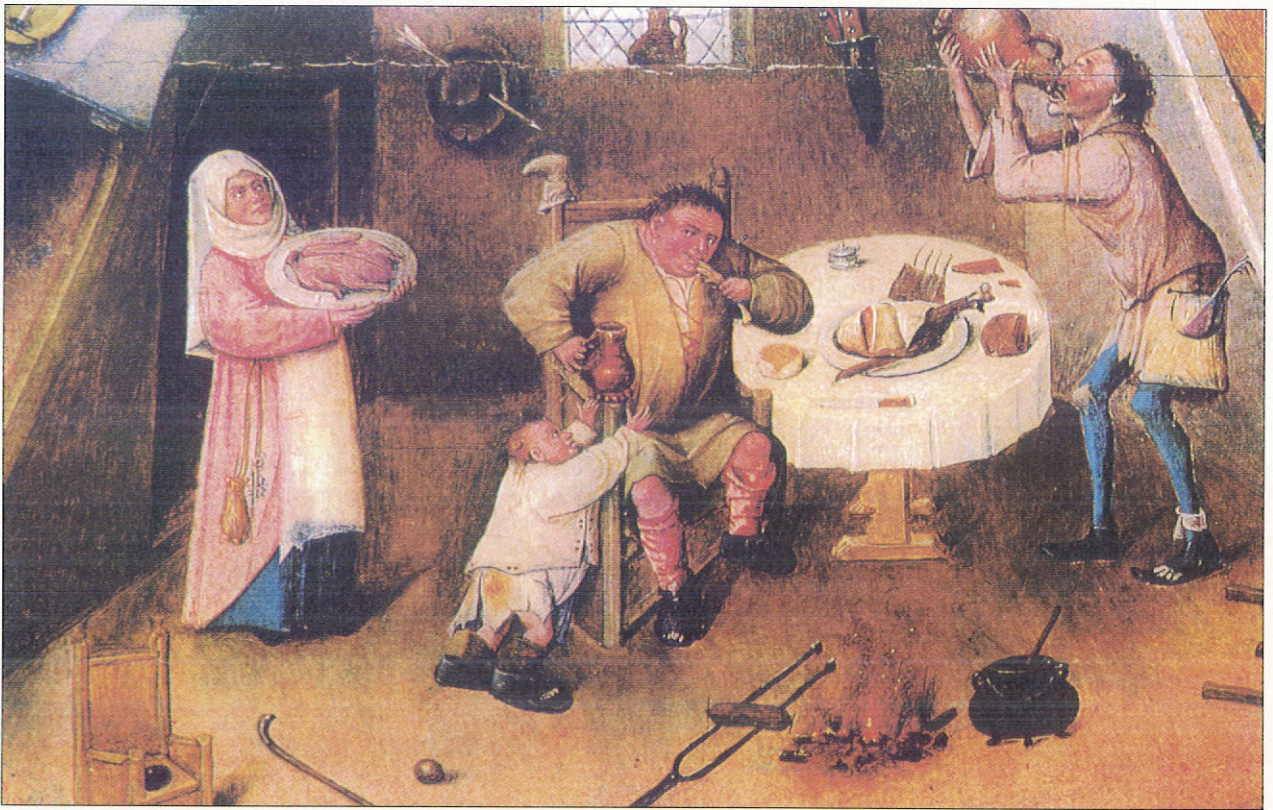
και τις νεώτερες και πλέον εξειδικευμένες. Πολλά από αυτά τα ζητήματα τα έρευνοῦν με τους συνεργάτες τους στο Πανεπιστήμιο, αλλά αποτελοῦν και ἀντικείμενα διδασκαλίας στα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδῶν (ΜΠΣ).

Μπορώ, μάλιστα, να διαβεβαιώσω ότι αυτή ή πρωτοβουλία ἐνθουσιάζει τόσο τους φοιτητές μας, που έχουν να ασχοληθοῦν με συγκεκριμένες ἐφαρμογές των θεωρητικῶν γνώσεων που τους προσφέρονται, όσο και ἐκκλησιαστικούς κύκλους και ιδιαίτερα τους σεβασμιωτάτους Μητροπολίτες, οι ὁποῖοι βρίσκουν στα πορίσματα των πανεπιστημιακῶν ἐρευνῶν ἱκανά στηρίγματα για την διαμόρφωση των ποιμαντικῶν τους σχεδιασμῶν και προγραμμάτων. Συνδέεται ἔτσι ἄμεσα ή ἔρευνα στο Πανεπιστήμιο με τὴν ζωὴ της Έκκλησίας.

Εἶναι ιδιαίτερα σημαντική αὐτή ή σύνδεση, γιατί ή ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία ἐμπλουτίζει και τις δύο πλευρές. Πρέπει, μάλιστα, να ἐπιταθεῖ, στοιχοῦσα στη γενικότερη σήμερα ἐπικρατοῦσα ἀρχή της συνεργασίας των Πανεπιστημίων με την κοινωνία, στους χώρους ἐργασίας και τὴν βιομηχανία. Θὰ ἔπρεπε μάλιστα ή Έκκλησία να ἐκμεταλλευτεῖ περισσότερο τις δυνατότητες που προσφέρει ή Πολιτεία και τὸ Πανεπιστήμιο για προσφορά θέσεων ἐργασίας σε φοιτητές, που θὰ αποτελοῦν ἔτσι τὸν σύνδεσμο μεταξύ των δύο θεσμῶν.

Πρόταση για ἔρευνα

Ἐμεῖς πάντως, στη διαρκὴ μέριμνά μας γι' αὐτούς τους δεσμούς, που ὑπάρχουν και πρέπει να σφυρηλατηθοῦν ἀκόμη περισσότερο,



Τὸ πάθος τῆς γαστρομαργίας. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὸν πίνακα τοῦ Ἱερωνύμου Μπὸς (1453-1516), «Τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα».

θέλουμε στὸ σημερινό μας ἄρθρο νὰ καταστήσουμε τοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ κοινωνοὺς ἑνὸς ἐρευνητικοῦ σχεδίου, ποὺ ὁ Τομέας Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαποιμάνσεως τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔχει τροchioδρομήσει ἐδῶ καὶ καιρὸ καὶ ἀσχολεῖται μὲ βασικά θέματα τῆς ψυχικῆς υἰείας. Τὰ ἐρευνητικὰ ἀποτελέσματα μποροῦν νὰ συμβάλλουν μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο στὴ διευκρίνιση τῶν πολὺ λεπτῶν σχέσεων μεταξύ μιᾶς Κλινικῆς καὶ θεραπευτικῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας μὲ τὴν Ψυχοπαθολογία καὶ τὴν Ψυχοθεραπεία.

Γνωρίζουμε ὅτι ἔντονες συζητήσεις ἔχουν γίνεи τελευταῖα γύρω ἀπὸ αὐτὲς τίς σχέσεις, γι' αὐτὸ φρονοῦμε ὅτι εἶναι καιρὸς, ὅσοι μπορούμε, νὰ συμβάλλουμε μὲ τὴν καλύτερη δυνατὴ προετοιμασία στὴ σοβαρὴ ἀντιμετώπιση τέτοιων ζητημάτων. Ἡ σύζευξη θεωρίας

καὶ πράξεως, πράξεως καὶ θεωρίας, ἔρευνας πεδίου καὶ κλινικῆς ἐμπειρίας, θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ διαστοχασμοῦ θὰ θέσει ὅλους μας ἐνώπιον τῶν εὐθυνῶν μας ἔτσι, ὥστε ὁ λόγος μας νὰ εἶναι ἔμπρακτος καὶ ἡ πράξη μας ἐλλόγιμος.

Παραθέτουμε, λοιπόν, εὐθὺς ἀμέσως, βῆμα πρὸς βῆμα, τὸ ἐρευνητικὸ αὐτὸ σχέδιο, ποὺ συνιστᾶ στὴν οὐσία ἓνα ἐρευνητικὸ πρόγραμμα πτυχῆς του διερευνῶνται ἤδη καὶ ἔχουν τύχει μερικῶν ἐφαρμογῶν, ἀλλὰ στὸ σύνολό του εἶναι ἐν ἐξελίξει, γι' αὐτὸ καὶ ἡ τυχὸν συμμετοχὴ ἀναγνωστῶν θὰ ἐγγραφεῖ σὲ μία δυναμικὴ ἐρευνητικὴ διαδικασία, ποὺ ἡ θεματικὴ της καθιστᾶ «πορεία ἀνθρώπου».

Ἀνάλυση καὶ περιγραφή τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος

- Διερωτώμεθα κατ' ἀρχὴν, ἐὰν αὐτὸ ποὺ στὴ μακραίωνη πορεία τῆς Ἐκκλησίας δια-

τυπώνεται ως παθολογία και απαιτεί μιαν αντίστοιχη θεραπευτική, συναντάται με την σύγχρονη αντίληψη περί ψυχοπαθολογίας και ψυχοθεραπείας, που εκπροσωπούν οι έπιστημες του ανθρώπου σήμερα.

Πιο συγκεκριμένα: Υπάρχει κάτι ανάλογο στην Όρθόδοξη Θεολογία, όπως για παράδειγμα ή νευρολογική κλινική σημειολογία στην Κλινική Ανθρωπολογία (άγνωσία, άπραξία, σωματοαγνωσία, άβουλία)¹. Μια όρισμένη άνάλυση των παθών και των λογισμών, θά ήταν δυνατόν να όδηγήσει σε μιá παθο-άνάλυση και ένδεχομένως σε μιá θεραπευτική των παθών;

• Πρότυπη έρευνα προς αύτη την κατεύθυνση θεωρούμε την προσπάθεια, που ως προορισμό της είχε τή μελέτη κειμένων τής λατρευτικής ζωής τής Έκκλησίας για να βρεθούν οι βασικές διαστάσεις των λειτουργιών τής μνήμης και τής λήθης στην λειτουργικότητα και δυσλειτουργικότητά τους².

• Άκολούθησε άνάλυση τής προσευχής του Όσίου Έφραίμ του Σύρου, ή όποία είχε ως στόχο ν' άναδείξει τά κεντρικά στοιχεία μιás ψυχικής υγείας και τά αντίστοιχα μιás ψυχικής άσθένειας³. Έδω, προβληματιζόμαστε πάνω στο ζήτημα, εάν έχουμε να κάνουμε με ψυχική ή πνευματική υγεία και άσθένεια. Όπωςδήποτε, τίθεται τó έρώτημα κατά πόσον οι δύο αυτές αντιλήψεις (ψυχικό-πνευματικό) ταυτίζονται ή διαφοροποιούνται.

• Η έρευνα για την επίλυση τέτοιου τύπου ζητημάτων, ή όποία λαμβάνει ύπόψη τις άπόψεις των έπιστημών του ανθρώπου, συνεχίζεται με τή μελέτη μιás σειράς άσκητικών και πνευματικών κειμένων (π.χ. Ευάγγριος, Βαρσανούφιος-Ίωάννης, Δωρόθεος, Γρηγόριος Ναζανζηνός, Κασσιανός, Ίωάννης Δαμασκηνός, Νικόδημος Άγιορείτης) σε όλο τó ιστορικό εύρος τής χριστιανικής γραμματείας.

Η ύπόθεση τής δικής μας έργασίας είναι, τελικά, να έξετάσουμε τις αντιλήψεις μιás σύγχρονης ψυχολογίας και ψυχοθεραπείας υπό τó φώς τής ιδιαίτερης όπτικής τής χρι-

στιανικής παραδόσεως. Όπωςδήποτε, έξίσου σημαντική θεωρείται και ή αντίστροφη πορεία. Πρόκειται, τελικά, για μιαν άμφίδρομη έξέταση των προϋποθέσεων μιás άναλύσεως των παθών και τής θεραπείας τους με τή διαμόρφωση ενός τρόπου ζωής, συγκεκριμένων στάσεων, τήν οικοδόμηση ενός ήθους.

• Στη διερεύνησή μας δέν περιοριζόμεθα μόνο σε άνάλυση κειμένων. Φροντίζουμε να περιλάβουμε και έργα τής χριστιανικής τέχνης, τά όποια αναφέρονται στην ψυχική υγεία και άσθένεια, ιδιαίτερα στα πάθη και στή θεραπεία τους. Παραδειγματική άπεικόνιση προσφέρει ή άποτύπωσή τους στις εικόνες που αναφέρονται στή μέλλουσα κρίση. Έτσι, έχουμε τήν ευκαιρία μέσα από την ιστορική εξέλιξη αύτης τής παραστάσεως, που βασίζεται στο ευαγγέλιο τής κρίσεως (Ματθαίου κέ', 31 κ.έ.), να δούμε τήν σε διαφορετικές ιστορικές συγκυρίες διαμόρφωση του εικονογραφικού μοντέλου και των στάσεων συγκεκριμένων εποχών και κοινωνιών ως προς τά πάθη, τις τιμωρίες τους και τή θεραπεία τους⁴.

• Οι μέχρι σήμερα άπόψεις μας για τή σχέση και τή συνεργασία τής Θεολογίας και των έπιστημών του ανθρώπου και ιδιαίτερα τής Ποιμαντικής, που έπιχειρεί τó πέρασμα τής Θεολογίας στή ζωή, έχουν άποτυπωθεί στην πρόσφατη μελέτη μας *Έπιστήμη και τέχνη τής Ποιμαντικής*. Με τόν όρο έπιστήμη έννοούμε τή θεωρητικοποίηση αυτού που έχει προηγηθεί ως πράξη στην ιστορία τής Έκκλησίας βάσει συγκεκριμένων αρχών και μεθόδων. Με τόν όρο τέχνη δείχνουμε τήν ενεργοποίηση των θεωρητικών συμπερασμάτων τής έρευνας σε συγκεκριμένη κοινωνία και κοινότητα. Έτσι, θεωρία και πράξη, πράξη και θεωρία άπαρτίζουν ένα ένιατο και άρμονικό σύνολο στην προοπτική του έκκλησιαστικού ανθρώπου.

• Σε πιό πρακτικό επίπεδο έπιχειρείται ό σχεδιασμός και ή λειτουργία μιás συμβουλευτικής ύπηρεσίας, που έχει ως στόχο τήν

παροχή ψυχολογικής και ψυχιατρικής υποστήριξης σε ποιμαντικό πλαίσιο. Έδω καλούνται να συνεργαστούν στελέχη καταρτισμένα ποιμαντικά και ψυχολογικά, μερικά των οποίων συνδυάζουν την ψυχιατρική και κληρική ιδιότητα, αξιοποιώντας, όλα τα δεδομένα της θεωρητικής προεργασίας. Ός παράδειγμα αναφέρουμε και πρόλόγό μας στο βιβλίο που γράφτηκε υπό την παρότρυνσή μας από συνεργάτη μας, τον δ. Θεολογίας και Ψυχίατρο π. Άδαμάντιο Αύγουστίδη, με τίτλο: *Ποιμένας και θεραπευτής. Ζητήματα ποιμαντικής ψυχολογίας και ποιμαντικής πρακτικής*.

Ός πιλοτική ύπηρεσία θεωρούμε τὸ Γραφείο Συμβουλευτικής, πὸ λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτεία μας στὸ Τμήμα Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ Γραφείο συνεργάζεται με τὸ Κέντρο Ψυχικῆς Ὑγείας (Κ.Ψ.Υ.) καὶ δέχεται φοιτητές, ὄχι ἀποκλειστικά καὶ μόνο τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ κληρικούς καὶ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους, πὸ πιθανὸν δὲν θὰ τολμοῦσαν ν' ἀπευθυνθοῦν σὲ μιὰ κοσμικὴ ψυχολογικὴ ἢ ψυχιατρικὴ ὑπηρεσία⁵.

• Σὲ ἐπίπεδο καταρτίσεως, τὸ ἐρευνητικὸ σχέδιο προωθεῖ ἓνα Ἐκπαιδευτικὸ Πρόγραμμα με θέμα *Ποιμαντικὴ πράξη καὶ ψυχικὴ ὑγεία*, πὸ ἀπευθύνεται σὲ στελέχη τοῦ διακονικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, κληρικούς καὶ λαϊκούς, με σκοπὸ τὴν προσφορὰ βασικῶν γνώσεων ψυχολογίας καὶ ψυχιατρικῆς, τὴν ἔγκυρη ἐπιστημονικὴ πληροφόρηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη ἰκανοτήτων στὴ σωστὴ διαχείριση τῶν ἀτόμων πὸ ζητοῦν βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ὅταν ἀντιμετωπίζουν ψυχολογικὰ προβλήματα. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα διοργανώνουν ἡ Ψυχιατρικὴ Κλινικὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἡ Ὑπηρεσία Ψυχιατρικῆς καὶ Ποιμαντικῆς Μέριμνας τοῦ Κ.Ψ.Υ., σὲ συνεργασία με τὸ Τμήμα Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν⁶.

• Τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα ἔχει ἤδη ξεκινήσει στὰ πλαίσια τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος Σπουδῶν τοῦ Τομέα: Ποιμαντικὴ Θεολογία καὶ Ἀγωγή καὶ ἰδιαίτερα τοῦ μαθήματος Κλινικὴ καὶ Θεραπευτικὴ Ἀνθρωπολογία (ἔαρινὸ ἐξάμηνο 1998 καὶ χειμερινὸ 1999-2000). Οἱ μεταπτυχιακοὶ φοιτητές, μάλιστα, ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ παρακολουθήσουν τὸ ἀναφερθὲν προηγουμένως Ἐκπαιδευτικὸ Πρόγραμμα ὡς μάθημα ἐπιλογῆς.

• Σὲ ἐπίπεδο προπτυχιακὸ καὶ με πρωτοβουλία τοῦ Γραφείου Συμβουλευτικῆς ὁργανώνονται τὸ ἔαρινὸ ἐξάμηνο 1999, τὸ χειμερινὸ 1999-2000 καὶ τὸ ἔαρινὸ 2000 προαιρετικὲς συναντήσεις με φοιτητές, πὸ ἐνδιαφέρονται νὰ συμμετάσχουν σὲ ἓνα διάλογο ἀνταλλαγῆς γνώσεων καὶ ἐμπειριῶν μεταξὺ Θεολογίας καὶ Ψυχολογίας-Ψυχιατρικῆς καὶ νὰ ἐνημερωθοῦν γιὰ τὶς νεώτερες ἐξελίξεις στὸ χῶρο τῆς Ψυχιατρικῆς Ἐπιστήμης.

• Ἐπίσης, ἔχει ὑλοποιηθεῖ τὸ πρῶτο μέρος μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, στὴν ὁποία διερευνῶνται οἱ στάσεις τῶν φοιτητῶν τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας ἀπέναντι στὰ θέματα τῆς ψυχικῆς ὑγείας, πρὶν παρακολουθήσουν τὰ σχετικὰ μαθήματα τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαποιμάνσεως. Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἔρευνας θὰ ἐξετάσει τὴν πιθανὴ τροποποίηση τῶν στάσεών τους μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῶν μαθημάτων. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς συγκεκριμένης ἔρευνας, πέραν τοῦ γενικοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, θὰ ληφθοῦν ὑπόψη γιὰ τὴν καλύτερη ἀνταπόκριση τῶν σχετικῶν μαθημάτων τοῦ ἐνδεικτικοῦ προγράμματος τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας στὶς ἀνιχνευθσόμενες ἀνάγκες τῶν φοιτητῶν.

• Ἀνάλογη ἔρευνα ἔχει πραγματοποιηθεῖ μεταξὺ τῶν συμμετεχόντων στὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα, πὸ ἀναφέραμε πρὸ πάνω, *Ποιμαντικὴ Πράξη καὶ Ψυχικὴ Ὑγεία*, συνοπτικὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας ἀνακοινώθηκαν σὲ πρόσφατη εἰσήγησή μας με τὸν τίτλο «Ὁ Ἐ-

ξομολόγος και ή αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας» στη διάρκεια συνεδρίου που όργάνωσε ή 'Ι. Σύνοδος τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος για θέματα του 'Ιεροῦ Μυστηρίου τής Μετανοίας και 'Εξομολόγησης (Προκόπι Εὐβοίας, 1-2 'Ιουνίου 2000)⁷.

• Μία ακόμη δραστηριότητα πρακτικοῦ επιπέδου είναι ό σχεδιασμός και ή λειτουργία ενός 'Εκκλησιαστικοῦ Κέντρου Προετοιμασίας Γάμου. Δέν αναφέρεται μόνο στις δομές και τόν τρόπο τής προετοιμασίας τῶν μελλονύμφων. Προϋποθέτει μία συστηματική μελέτη τής Θεολογίας, που ἔχει διατυπωθεῖ από τή σύνολη χριστιανική παράδοση μέσα στην ιστορία τής 'Εκκλησίας, στη σχέση της με μία ανθρωπολογία τῶν φύλων, του γάμου και τής οίκογένειας, ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ από τις αντίστοιχες ἐπιστῆμες του ἀνθρώπου.

Πιλοτική ἐφαρμογή του σχεδίου για τή λειτουργία ενός τέτοιου Κέντρου θά γίνει στο πλαίσιο τής Εἰδικῆς Συνοδικῆς 'Επιτροπῆς Γάμου και Οἰκογενείας, Προστασίας Παιδιοῦ και Δημογραφικοῦ Προβλήματος από τήν 'Ι. Μητρόπολη Φθιώτιδος, ή ὁποία θά τὸ περιλάβει ὡς μία μορφή ἀσκῆσεως, ἐκ μέρους της, μιᾶς Ποιμαντικῆς Γάμου και Οἰκογενείας⁸.

'Από τή θέση αὐτή καλοῦμε σέ συνεργασία ὄσους και ὄσες λόγω ἐνδιαφερόντων και εἰδικεύσεως ἐπιθυμοῦν νά συμμετάσχουν στη διερεύνηση τῶν παραμέτρων που ἐκτίθενται στο παρόν 'Ερευνητικό Πρόγραμμα. Θά ἀναμείνουμε τήν ἐκδήλωση του ἐνδιαφέροντός τους για νά ὁργανώσουμε συνάντηση, κατά τήν ὁποία θά συζητηθοῦν λεπτομέρειες αὐτῆς τής συνεργασίας⁹.

1. Περί Κλινικῆς 'Ανθρωπολογίας βλ. Α.Μ. Stavropoulos *Théorie de la Médiation et Théologie Orthodoxe. Lecture Médiation de la Liturgie Orthodoxe ou Lecture Liturgique de la Théorie de la Médiation?* 'Ανάτυπον ἐκ τής Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α., τ. ΛΑ', 'Αθήνα 1996, σ. 571-582.

2. Τά ἀποτελέσματά της ἀποτυπώθηκαν στο βιβλίο μου *Μνήμη και λήθη στη Θεία Λειτουργία*, 'Εκδ. Λύχνος, 'Αθήνα 1989.

3. Βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, *Ἐπιστήμη και τέχνη τής Ποιμαντικῆς*, ἐκδ. 'Αρμός, 'Αθήνα 1997, σ. 76-77.

4. Για τὸ Εὐαγγέλιο τής κρίσεως και τήν ἐρμηνεία του ὡς προϋπόθεση για τήν διερεύνηση τής ιστορικῆς ἐξελίξεως αὐτῆς τής παραστάσεως, βλ. σχετική ὑπό δημοσίευση εἰσήγησή μου στο ΛΕ' τόμο τής «Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τής Θεολογικῆς Σχολῆς του Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν»: *Τὰ ἔξη εἶδη τής ἀγάπης του Εὐαγγελίου τής κρίσεως*.

5. Ὑπεύθυνος ὁ μνημονευθεῖς π. 'Αδαμάντιος Αὐγουστίδης σέ συνεργασία με τήν κοινωνική λειτουργό και θεολόγο του Τομέα κ. Εὐτυχία Γιαννουλάκη και τήν Γραμματέα του Τομέα κ. 'Αριάδνη Σαραντουλάκου.

6. Στο πλαίσιο του Ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος μίλησα κατά τήν ἑναρξή του με θέμα «*Η συνάντηση Ποιμαντικῆς και Ψυχιατρικῆς*» και σέ μία από τις ἐπόμενες συνεδρίες ἔθεσα με εἰσήγησή μου προγραμματικά τὸ ζήτημα τής «*κλινικῆς και θεραπευτικῆς ποιμαντικῆς θεολογίας στη σχέση της με τήν ψυχοπαθολογία και τήν ψυχοθεραπεία*». Τὸ κείμενο δημοσιεύεται στον τόμο ΛΔ'

τόμο τής «Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τής Θεολογικῆς Σχολῆς του Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν», 'Αθήνα 2000.

7. Τήν ἐπεξεργασία τῶν ἐρωτηματολογίων και τή συνοπτική ἐξαγωγή τῶν πρώτων ἀποτελεσμάτων εἶχα ἀναθέσει στον κ. Στέφανο Κουμαρόπουλο Μ.Α. συνεργάτη μου, θεολόγο καθηγητῆ από τήν Μ. Ἐκπαίδευση και ὑποψήφιο διδάκτορα. Τὸ κείμενο τής Εἰσηγήσεως δημοσιεύθηκε στον «Ἐφημέριο» του 'Ιουλίου και του Αὐγούστου 2000, σ. 19-21 και 18-21.

8. Με ἀπόφαση τής 11ης Σεπτεμβρίου 2000, ἀπό πλευρᾶς τής 'Ι. Μητροπόλεως τὸ σχέδιο θά συντονίσει σέ στενή ἐπαφή και με τήν καθοδήγηση του σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος κ. Νικολάου, ὁ γραμματεὺς της, μεταπτυχιακὸς φοιτητῆς μας κ. Τριαντάφυλλος Μπολτέτσος. Τήν ἐπιστημονική εὐθύνη του σχεδίου θά ἔχει ὁ καθηγητῆς κ. Α.Μ. Σταυρόπουλος, ὁ ὁποῖος και ἔχει περιλάβει για δεύτερη χρονιά στο πλαίσιο του μεταπτυχιακοῦ μαθήματος «*Εἰδικὰ θέματα ποιμαντικῆς γάμου και οἰκογενείας*» τή διερεύνηση τῶν θεωρητικῶν και πρακτικῶν προϋποθέσεων για τήν ἐφαρμογή προγράμματος ποιμαντικῆς προετοιμασίας για τὸ γάμο.

9. Παρακαλοῦμε ἀπαντήσατε στη διεύθυνση: Καθηγητῆ Α.Μ. Σταυρόπουλο, Τμήμα Κοινωνικῆς Θεολογίας, 15702 Ἄνω Ἰλίσια, 'Αθήνα. Για περισσότερες πληροφορίες και δηλώσεις συμμετοχῆς μπορεῖτε νά ἀπευθύνεστε στην κ. 'Αριάδνη Σαραντουλάκου στο τηλέφωνο (και Fax) 01 7275775.

ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ '40 ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ



ΚΛΑΔΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ

«ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ '40 ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ»

Κυκλοφόρησε τὸ νέο βιβλίο τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν τίτλο «ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ '40 ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ». Ὁ ὡς ἄνω Τόμος ἀναφέρεται στὸν ἱστορικό ρόλο ποὺ διεδραμάτισε ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ Πολέμου καὶ τῶν χρόνων τῆς Κατοχῆς καὶ στὴν συμβολή της στὴν σωτηρία τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ τόπου. Ὁ Τόμος παρουσιάσθηκε στὶς 26 Νοεμβρίου 2000, στὸ Μέγαρο Μουσικῆς Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοὺς: Πρωτοπρεσβύτερο π. Γεώργιο Μεταλλινό, Καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, π. Μανώλη Πέξο, Ἀντιστασιακὸ - τ. Βουλευτὴ, π. Γεώργιο Μπαμπινιώτη, Πρύτανι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, π. Χρῆστο Πασαλάρη, Ἀντιστασιακὸ-Ἀρθρογράφο, π. Βλάσιο Φειδᾶ, Καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖοι χαρακτήρισαν τὸν τόμο μνημειώδη, ἐπιστημονικὰ διαρθρωμένο, μὲ πλούσια ἀρχεαϊκὴ, συστηματικὴ ἔρευνα, ἀγνωστο φωτογρα-

φικὸ ὕλικό, ποὺ προβάλλει ὅλο τὸ εὖρος τῆς Ἀντίστασης καὶ προσφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Κληρικῶν τῆς σὰν δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια.

Ὁ Τόμος, τὸν ὁποῖο προλογίζει ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστόδουλος, περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια:

- Ἡ κήρυξη τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ Πολέμου.
- Ἡ Γερμανικὴ καὶ Βουλγαρικὴ Κατοχή.
- Ἡ Ἀντίσταση καὶ τὸ Μαρτύριο τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου (μὲ ιδιαίτερες ἀναφορὲς στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο, στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, στοὺς Ἱεράρχες, στοὺς Στρατιωτικοὺς Ἱερεῖς, στὴν συμμετοχὴ τῶν Ἱερέων στὴν Ἑθνικὴ Ἀντίσταση στὶς πόλεις καὶ τὰ βουνά, στὶς πολῦτιμες Ἐκθέσεις τῶν Ἱερέων ποὺ ἐξομολογοῦσαν καὶ κοινοῦσαν τοὺς ὑπὸ ἐκτέλεσιν Πατριῶτες στὶς φυλακές, στὴν κοινωνικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τὸ 1940 καὶ τὴν Κατοχή, στὴν προσφορὰ τῶν Μονῶν τῆς Πατρίδος μας στὸν Ἀγώνα).
- Τὸ θαῦμα τῆς πίστεως (μὲ ιδιαίτερες ἀναφορὲς στὸν τορπιλισμὸ τῆς «ΕΛΛΗΣ», στὴν εὐλάβεια τῶν ἀγωνιζομένων πρὸς τὴν Ὑπέρομο Στρατηγὸ καὶ στὴν προσφορὰ τοῦ Πανελληνίου Ἰδρύματος Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου).
- Ἡ μέριμνα καὶ συναντίληψη τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ἑλληνες Ἑβραίους.
- Οἱ ἐκδηλώσεις συμπαραστάσεως τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.
- Ἡ φωνὴ διαμαρτυρίας τῶν Ἑτεροδόξων.
- Ἡ πολιτιστικὴ καταστροφή (βεβηλώσεις, καταστροφές, συλήσεις, πυρπολήσεις Ναῶν, Μονῶν, ἱερῶν κειμηλίων καὶ χειρογράφων), ποὺ ἐγίνε ἀπὸ τοὺς Κατακτητὲς καί, τέλος,
- Τὸ Συναξάρι τῶν Ἐθνομαρτύρων Κληρικῶν, στὸ ὁποῖο καταγράφονται τὰ ὀνόματα, βιογραφικὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα τῶν πεσόντων, ἐκτελεσθέντων, συλληφθέντων, φυλακισθέντων καὶ ἐκδιωχθέντων ἀπὸ τὶς Ἀρχές Κατοχῆς Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν.

Ἕνα βιβλίο ἀπαραίτητο γιὰ κάθε βιβλιοθήκη.

Διαστάσεις τοῦ τόμου: 29x26, σελ. 565. Τιμὴ: 15.000 δραχ.

Παραγγελίες: τηλ. 72.26.597 (ὑπεύθυνος: π. Κων/νος Μιχαηλίδης)

Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες

Τοῦ Ἰωάννου Φουντούλη,
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

581. Πότε εἰσήχθη στὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου ὁ λεγόμενος «χορὸς τοῦ Ἡσαΐα», πῶς προήλθε καὶ σὲ τί ἀποσκοπεῖ; (Ερώτηση π. Δ.Τ.).

Σὲ μιὰ πρόσφατη ἀπάντηση στὴν ὑπ' ἀριθμ. 577 ἐρώτηση, ποὺ ἀνεφέρετο στὸ ἂν κατὰ τὸν ἱερὸ χορὸ τοῦ γάμου ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ κρατεῖ τὸ Εὐαγγέλιο ἢ ὄχι, μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ κάνουμε μερικὲς ἀναδρομὲς στὴν ἱστορία καὶ στὸ νόημα τῆς πράξεως αὐτῆς. Ὅπως σὲ πάρα πολλὰ στοιχεῖα τῆς θείας λατρείας, ἔτσι καὶ στὸν ἱερὸ χορὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορίσουμε, πότε καὶ ἀπὸ ποιὸν εἰσήχθη στὴν ἱερολογία τοῦ γάμου. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ αὐτό, γιατί καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ λατρεία της εἶναι δύο τεράστια μεγέθη, ποὺ ἐκτείνονται μέσα σὲ δύο χιλιάδες χρόνια καὶ σχεδὸν σὲ παγκόσμια γεωγραφικὴ κλίμακα. Σπανιότατα, ὑπάρχουν σαφεῖς μαρτυρίες γιὰ τὸν τόπο καὶ γιὰ τὸν χρόνο εἰσαγωγῆς ὀρισμένων ὕμνων ἢ ἄλλων λειτουργικῶν μορφῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι γιὰ τὸν χειρουβικό ὕμνο καὶ τὸ «πληρωθήτω» τῆς θείας λειτουργίας ἢ ἐορτῶν, ὅπως τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἢ τῆς ἐορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ἡ χρονολόγηση εἶναι ἔμμεση καὶ

κατὰ προσέγγιση, βάσει τῶν ἐνδείξεων τῶν χειρογράφων καὶ τυχόν ἐξωτερικῶν μαρτυριῶν ἀπὸ λόγους ἢ συγγράμματα πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἢ ἀπὸ ποικίλες ἄλλες πληροφορίες, ἂν ὑπάρχουν ἢ ἂν μᾶς ἀποκαλύπτονται στὸ μεταξὺ ἀπὸ ἔρευνα τῶν πηγῶν. Τὰ περισσότερα στὴν θεία λατρεία μένουν ἀχρονολόγητα, μὲ τὴν ἐνδειξη ὅτι ἡ τάδε ἢ ἡ τάδε πράξη ἀπαντᾷ στὴν τάδε πηγὴ ἢ χειρόγραφο τῆς τάδε ἐποχῆς ἢ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν α ἢ β συγγραφέα. Τὸ πότε, ἀπὸ ποιόν, ποῦ εἰσήχθη καὶ πότε γενικεύθηκε εἶναι, κατὰ τὶς περισσότερες φορές, ἀναπάντητα. Στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν λειτουργικῶν μορφῶν ἢ παλαιότητα εἶναι κάτι τὸ συνήθως ἐπιθυμητό, ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὅλα τὰ παλαιὰ εἶναι ἀπαραιτήτως καὶ τὰ ἄριστα, οὔτε ὅτι τὰ σχετικῶς νεώτερα εἶναι τὰ χειρότερα. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν παλαιὰ ποὺ ἀτόνησαν ἢ καὶ ἐξέλιπαν καὶ νεώτερα ποὺ εὐδοκίμησαν.

Κάτι ἀνάλογο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἱερὸ χορὸ τοῦ γάμου. Ἀναμφισβήτητως εἶναι στοιχεῖο πανάρχαιο, ἀφοῦ οἱ γαμήλιες ἐκδηλώσεις, ἂν ποῦμε ὅτι παντοῦ καὶ πάντοτε ἦσαν καὶ εἶναι συνδεδεμένες μὲ χορούς, ἱερούς ἢ μὴ ἱερούς, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος

νά άστοχήσουμε. Τό έρώτημα, έπομένως, πρέπει νά εἶναι, ἂν ποτέ μπορεῖ νά προσδιορισθεῖ αυτό, πότε ἡ ἐκκλησιαστική πράξη ἑνωμάτωσε τήν χορευτική αὐτή κίνηση στή λατρεία της, σέ μιὰ μορφή βέβαια κόσμια, ἱεροπρεπῆ καί συγκρατημένη. Πάντως, ὁ ἱερός χορός ἀπαντᾷ σέ χειρόγραφα ἀπό τόν ΙΓ΄ αἰώνα καί ἐξῆς μέ διάφορες παραλλαγές, κυρίως ὡς πρὸς τὰ ψαλλόμενα κατ' αὐτὸν τροπάρια. Τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ ἀπὸ αὐτά, ὁ εἰρμός τῆς θ' ὠδῆς τοῦ πλ. α' ἤχου «*Ἡσαΐα χόρευε...*», ἐπελέγη ὡς χαρμόσυνο τροπάριο, προφανῶς καί γιὰ τὸν ἐξαιρετικὰ εὐρυθμο τρόπο τῆς ψαλμωδίας του καί γιὰ τὸ περιεχόμενό του (θεοτοκίον πού ἀναφέρεται στήν ἐκπλήρωση τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαΐου γιὰ τήν ἐκ παρθένου γέννηση τοῦ Χριστοῦ), ἀλλ' ἀσφαλῶς καί γιὰ τὴ λέξη «*χόρευε*» πού ὑπάρχει σ' αὐτό. Ἀναμφιβόλως, ὁ εἰρμός αὐτός δέν ἔχει γραφεῖ γιὰ τήν ἱερολογία τοῦ γάμου, οὔτε ἄμεσα ἀναφέρεται σ' αὐτόν. Ὅτι ὅμως ἦταν ἐπιτυχῆς ἡ ἐπιλογή του φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι θεωρήθηκε ἀπὸ τήν λαϊκὴ εὐσέβεια ὡς τὸ κύριο συστατικὸ τοῦ γάμου, ἢ ἔστω ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐντυπωσιακά του στοιχεῖα, πού ἔδωσε τὸ λαϊκὸ ὄνομα σ' ὅλη τήν ἱερολογία. Ὅλα δηλαδή τὰ προϋπάρχοντα τῆς χριστιανικῆς λατρείας πανανθρώπινα σύμβολα, πολὺ ἀνθρώπινα καί πολὺ ἐκφραστικά τῆς γαμήλιας τελετῆς στοιχεῖα, ὅπως οἱ δακτύλιοι, οἱ στέφανοι, ὁ γυναικεῖος πέπλος, ἡ ἄρμωση τῶν χειρῶν τῶν νεονύμφων, ἡ εὐλογία τῆς

παστάδας, τὰ γαμήλια ἄσματα καί οἱ εὐχὲς τῶν παρισταμένων γονέων καί φίλων, ἡ πόση τοῦ κρασιοῦ καί ὁ χορός, βαθμηδὸν υἰοθετήθηκαν ἀπὸ τήν χριστιανικὴ λατρεία καί πῆραν ἐπιπλέον καί νέο νόημα. Καί καλῶς ἔγινε ὁ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐκχριστιανισμὸς τῶν ἀρχαίων γαμηλίων ἐθίμων.

Τώρα, εἰδικὰ γιὰ τὸν χορὸ τοῦ Ἡσαΐα, τὸ νόημά του, τὰ τροπάρια πού ψάλλονται κατ' αὐτὸν καί ἰδιαίτερα τὸ «*Ἡσαΐα χόρευε...*», τὸ ποιά πνευματικὴ ἔννοια μποροῦν νά ἔχουν ὅλα αὐτά, πέρα ἀπὸ τὴν ζωηρὴ ἔκφραση τῆς χαρᾶς καί τῆς εὐφροσύνης γιὰ τὸ πράγματι χαρούμενο γεγονός τῆς συνάψεως ἑνὸς γάμου; Τὴν καλλιτέρα ἀπάντηση βρήκα στὸ ὠραῖο βιβλίο τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Καλλινίκου «*Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καί τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ*», κεφάλαιο 70ῶ: «*Οὐ μόνον διαλαλεῖ μέ τὸν παραστατικώτερον τρόπον τὴν πνευματικὴν καί οὐράνιον εὐθυμίαν ἐπὶ τῇ τελουμένη μυστικῇ συμμίξει τῶν ψυχῶν καί τὸν σκοπὸν τοῦ χριστιανικοῦ γάμου, ἐρχομένου ἐκάστοτε ὅπως διὰ τῆς μορφώσεως νέων ἀδελφῶν τοῦ Χριστοῦ συνεχίσῃ ἐπὶ γῆς τὸ ἀπολυτρωτικὸν μυστήριον τοῦ Ἐμμανουήλ, οὐ μόνον διδάσκει ὅτι ὑπάρχει καί ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ γάμῳ, χριστιανικῶς λαμβανομένῳ, παρθενία καί ἐγκράτεια, καίτοι ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, ἡ δὲ χριστιανικὴ παστὰς ἔχει διαγεγραμμένον σκοπὸν, ἀλλὰ καί ἐπιθέτει τὴν νομικὴν σφραγίδα ἐπὶ τοῦ συνοικεσίου ἀμετάθετον καί ἀπαράγραπτον*».



Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ (Ματθ. α', 1-25)

(24 Δεκεμβρίου 2000)

Ησκέψη τῶν ἀκροατῶν τοῦ εὐαγγελικοῦ αὐτοῦ ἁναγνώσματος ἀνάγεται στή μνήμη τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀναφορὰ τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων φανερώνει τὴν ἀνθρώπινη λαχτάρα καὶ προσδοκία τοῦ Λυτρωτοῦ.

Ὁ Θεὸς εὐδοκεῖ καὶ προσλαμβάνει τὴν ἀνθρώπινη φύση γιὰ νὰ τὴ θεώσῃ. Κι' ἐκείνη προσφέρεται στὸ Θεό, μὲ τὴν ἐλεύθερη προσωπικὴ συγκατάθεση τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἔτσι ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου.

Ἡ Ἐκκλησία διαρκῶς ἀγωνίζεται νὰ διασώσῃ τὴν ἀλήθεια τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ, γιατί ὁ Χριστὸς τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς καὶ τῶν αἰρέσεων ἦταν καὶ εἶναι ἓνα ἠθικὸ ὑπόδειγμα ἀνθρώπου ἢ μὰ ἀφηρημένη ἰδέα ἄσαρκου Θεοῦ.

Στὸ Εὐαγγέλιο παρουσιάζεται ἡ θεανθρώπινη ταυτότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐλεύσεώς Του.

Ὁ ἄγγελος προαναφωνεῖ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ποὺ σημαίνει ὁ ἐρχομὸς Του γιὰ τὴν οἰκουμένη ὁλόκληρη καὶ γιὰ τὸν καθένα προσωπικά.

«Αὐτὸς (ὁ Ἰησοῦς = ὁ Σωτὴρ) σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν».

Ἀπαραίτητο εἶναι νὰ θελήσουμε νὰ οἰκειοποιηθῶμε ὑποκειμενικά τὴ σωτηρία προσφορὰ τοῦ Νηπιάσαντος. Μὲ τὴν ὑπακοή μας στὸ λόγο Του καὶ τὴ συμμετοχή μας στὸ εὐχαριστιακὸ Μυστήριο προβάλλεται μέσα μας ἡ ἴδια ἡ Σάρκωση.

Ἡ Ἐκκλησία διακονώντας τὴν «κωνσταντινική» θεολογία διδάσκει «Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα οὐκ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα». Προβάλλει τὸν Ἐμμανουήλ. (Μεθ' ἡμῶν Ὁ Θεός) καὶ βεβαιώνει ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία...» (Πράξ. δ', 12).

Ἡ τίμια φωνή της εἶναι τὸ καλύτερο δῶρο στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο, ποὺ θεοποιεῖ τὸν ἑαυτό του, ἐγκλωβίζεται συχνὰ σ' ἓναν ἀπάνθρωπο πουριτανικὸ ἰδεαλισμὸ ἢ στηρίζει τὶς ἐλπίδες τους καὶ τὴ σωτηρία του στὶς οικονομικὲς καὶ παραγωγικὲς σχέσεις.

Εἶθε ν' ἀκούσουμε τὴ φωνή της καὶ ν' ἀπαντήσουμε μὲ πίστη στὴν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ!

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Τριανταφύλλου

ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΓΕΝΝΗΣΙΝ (Μάρκ. α' 1-8)

(31 Δεκεμβρίου 2000)

Νύκτα» ὀνομάζει ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας τὸν καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτῆρος, ἐνῶ «ἡμέρα» ὀνομάζει τὸ χρόνον τῆς ἐπιδημίας του, κατὰ τὸν ὁποῖο φωτισθήκαμε μὲ τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας καὶ βλέπουμε μὲ τῆς καρδιᾶς μας τὰ μάτια τὸν Ἥλιο τῆς Δικαιοσύνης.

Ἔχουμε μάλιστα τὴ δυνατότητα, ὄχι ἀπλῶς νὰ δοῦμε, ἀλλὰ νὰ ἐνδυθῶμε τὸ Χριστὸ καὶ νὰ ἀναδειχθῶμε υἱὸς φωτὸς μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, γιὰ τὸ ὁποῖο κάμει λόγο, ὅπως φαίνεται, στὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, τοῦ ὁποῖου ὁ ρόλος ὑπῆρξε προδρομικὸς καὶ τὸ βάπτισμά του προεικόνιση τοῦ Χριστιανικοῦ.

Αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) μᾶς βαπτίζει μὲ τὴν πυρίπνοον δρόσον τοῦ Πνεύματος. Ἡ μὲν δρόσος, κατὰ τὸν Ἅγιο Νικόδημο, εἶναι σύμβολο τοῦ ὕδατος, τὸ δὲ πῦρ σύμβολο τῆς ζωτικῆς καὶ πυρίνης ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας.

Αὐτὸ τὸ ὕδωρ εἶναι ὁ τάφος τοῦ παλαιοῦ μας ἀνθρώπου καὶ ἡ μήτηρ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναγεννᾶται ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἁγιασμοῦ μας.

«Διὰ καταδύσεως ἢ πρὸς Θεὸς ἡμῶν ἄνοδος γίνεται», ψάλλει ἡ Ἐκκλησία.

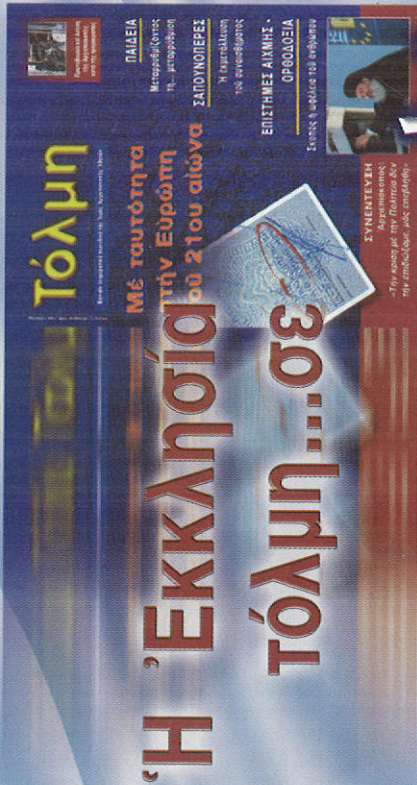
Αὐτὰ τὰ δῶρα τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς υιοθεσίας οὔτε ὁ θάνατος τὰ διακόπτει. Γι' αὐτὸ, συνιστᾷ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, «μὴ καταφρονήσης τοῦ θείου λουτροῦ, μηδὲ ὡς κοινὸν αὐτὸ ἐξευτελίσης, διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος. Τὸ γὰρ ἐνεργοῦν (Ἅγιον Πνεῦμα) μέγα καὶ ἀπ' ἐκείνου θαυμαστά γίνεται τὰ τελούμενα».

Ἡ ἁγία κολυμβήθρα εἶναι ἀφετηρία τῆς ὁδοῦ, ἢ ὁποία καταλήγει στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος ὅτι «ἐκεῖνοι ποὺ φυλάττουν τὰς πόρτας τῆς Βασιλείας, ἐὰν δὲν ἴδουν τὸν χριστιανὸν νὰ ἔχη ὁμοιότητα μὲ τὸν Χριστὸν, ὡς υἱὸς μὲ πατέρα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ ἀνοίξουν νὰ ἐμβῇ».

Στὸ Βάπτισμά μας πορευθήκαμε γυμνοί, σὲ ἀπόλυτη ρῆξη μὲ τὸ παρελθόν, ποθώντας τὸ βασιλικὸ ἱμάτιο. Ὁ ἀναβαλλόμενος τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον μᾶς ἐχάρισε χιτῶνα φωτεινόν. Θὰ εἴμαστε τραγικοὶ καὶ ἀναπολόγητοι, ἐὰν ἐπιθυμήσουμε τὴν ἐπιστροφή μας στὸ σκοτάδι, ὅταν φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι!

Τόλμη

Μηνιαίο περιοδικό της Ίερας Αρχιεπισκοπής Αθηνών



ΓΙΝΕ
τώρα
συνδρομητής

σέ ένα περιοδικό
για όλη την οικογένεια

Επώνυμο:

Όνομα:

Επάγγελμα:

Όδός:

Άρ.: Τ.Κ.:

Πόλη/Χωριό:

Τηλ.:

Επιθυμώ να γίνω συνδρομητής του περιοδικού Τόλμη για τό έτος:

Θα αποστείλω επιταγή Θα καταθέσω τό ποσό στό λογαριασμό
της Εθνικής Τράπεζας 146/54600775



Τόλμη, Ήλ. Βενιζέλου 59Α, Τ.Κ.: 155 61 ΧΟΛΑΡΓΟΣ

Φωτογραφίες: Χρ. Μπόνη



Από την παρουσίαση του αφιερωματικού Τόμου «Μνήμες και Μαρτυρίες από το '40 και την Κατοχή», στο Μέγαρο Μουσικής (26.11.2000)



Κατά την τελετή αναγόρευσης του Άγιου Νεκταρίου σε προστάτη της Βαρβακείου Σχολής (9.11.2000)



Κατά την επίσκεψη του Προέδρου της Δημοκρατίας της Αρμενίας, στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών (22.11.2000)



Από την αναγόρευση του Προέδρου Δημοκρατίας, κ. Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών (25.11.2000)



Από το XXII Συνέδριο της Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, στο ξενοδοχείο Χίλτον (22.11.2000)



Από την επίσκεψη του πρώην Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Κυπριανού στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών (13.11.2000)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΜΗ΄ (1999)*

(Ο πρώτος αριθμός παραπέμπει στο τεύχος, ο δεύτερος στη σελίδα)

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

(Συντάκτης Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου)

Ὁ ἅγιος Ἰακώβος ὁ Ἀδελφοθέος καὶ ἡ παράδοσις τοῦ περιεχομένου τῶν Εὐαγγελίων 1, 3. – Οἱ ἐπιδράσεις τοῦ «Πρωτευαγγελίου τοῦ Ἰακώβου» στὴν Χριστιανικὴ Λατρεία, 2, 3. – Ἡ θ. Λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, 3, 4. – Τὸ ἠρωϊκὸ μαρτυρικὸ τέλος τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, 4, 3. – Οἱ δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, 5, 3. – «Ἰδρυτὴς τῆς καθ' Ἑλλάδα Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας μας», 6, 3. – Ἐκκλησία καὶ Ἱατρική, 7, 3. – Ἱερεὺς καὶ ψυχοσωματικὴ Ἱατρική, 8, 3. – Μηνύματα ἀπὸ τὴν ἐκλειψὶ τοῦ ἡλίου, 9, 3. – Ἡ πνευματικὴ «ἐν Χριστῷ» δύναμις στὴν ζωὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, 10, 3. – Οἱ Κληρικοὶ κρατοῦν τὸ πηδάλιο ἱερῶν πορθμείων, 11, 3. – Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων, 12, 3.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἐνοριακὲς συνάξεις μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, 1, 5. – π. Ἀθανασίου **Καλογήρου**, Τὴν διακονίαν σου... πληροφόρησον, 1, 16. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Φόβος καὶ ἀγάπη στὴ ζωὴ τῶν φύλων, 1, 18. – Εὐτυχίας **Παννουλάκη**, Ἀγάπη, αὐτογνωσία, διακονία, 1, 26. – π. Ἀναστασίου **Σαλαπάτα**, Ἐκκλησία καὶ Διαδίκτυο, 1, 27. – Ἐ.Δ.Θ., Ἡ Νεανικὴ Ἑστία τῆς Ἐνορίας Ἁγίου Ἀθανασίου Πολυδρόσου, 1, 30. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Φοιτητικὰ Οἰκοτροφεία, 2, 4. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Χῶροι ζωῆς (ψυχολογικὴ προσέγγιση), 2, 30. – π. Ἀθαν. **Καλογήρου**, Ἐν-τοπισμὸς νεολαίας, 2, 33. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Διαγωνισμὸς ποιμαντικῆς φωτογραφίας, 2, 36. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἐκκλησιαστικὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, 3, 6. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Τὸ βάρος ἀπὸ τὰ μελλούμενα, 3, 14. – Ἀ.Ν. **Βαλλιανάτου**, Οἱ ἄκρες τῶν μέσων, 3, 18. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Γιὰ τοὺς νέους: Νέα δεδομένα, 4, 8. – Β. **Τραλλιανοῦ**, Φαινομενολογία τοῦ ποιμαντικοῦ προσωπικοῦ διαλόγου, 4, 12. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Ἀσκήση καὶ τεχνολογία, 4, 22. – Ἀ.Ν. **Βαλλιανάτου**, Χριστὸς ἀνέστη, 4, 24. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Τὸ

ἀγωνιστικὸ τραγούδι, 5, 4. – Ἀρχιμ. Παύλου **Ἰωάννου**, Προβληματισμοὶ περὶ τὴν Κατήχησιν, 5, 12. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Στενάχωρα χρόνια, 5, 18. – Πρωτοπρ. Ἰωάννου Ἀθ. **Αντωνόπουλου**, Ἄν ἡμουν παπᾶς σὲ μιὰ κομπόλη, 5, 21. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Περὶ διατροφῆς, 6, 5. – Β. **Τραλλιανοῦ**, Μνημόνιον δεοντολογίας τοῦ ποιμαντικοῦ προσωπικοῦ διαλόγου, 6, 14. – Πρωτοπρ. Εὐαγγέλου **Σκορδᾶ**, Οἱ νέοι καὶ ἡ ἐποχὴ μας, 6, 18, 7, 21. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Τὰ κέντρα νεότητος, 7, 5. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Βεβαιότητες καὶ ὄρια στὰ θεμέλια τῆς ἠθικῆς σήμερα, 7, 12, 8, 5. – Πρωτοπρ. Ἰωάννου **Αντωνόπουλου**, Τομέας ἐνοριακῆς ὁργάνωσης, 8, 20. – Ἀρχιμ. Παύλου **Ἰωάννου**, Γράμμα σ' ἕνα νέο παιδί, 8, 22, 9, 22. Εἰρήνης **Οἰκονομίδου**, Τουριστικὴ Ποιμαντική, 8, 28. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Ἐνα Γραφεῖο Ποιμαντικῆς Γάμου καὶ Οἰκογενείας, 9, 11. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἡ πατρὸτητα τοῦ Θεοῦ, 10, 8. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Παραλειπόμενα, 10, 18. – Εἰρήνης **Οἰκονομίδου**, Τουριστικὴ Ποιμαντικὴ στὴν Ἱ. Μητροπόλιν Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, 10, 26. – Ἀρχιμ. Νεκταρίου **Κιούλου**, Ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας στὰ Σώματα Ἀσφαλείας, 10, 28. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Χαρισματικὴ λειτουργία, 11, 5. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Τρόποι ἀναγνώσεως καὶ ἐπιλογῆς, 11, 18. – Πρόγραμμα: Ποιμαντικὴ πράξις καὶ ψυχικὴ υἰεία, 12, 16. – Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἡ ἄσκησις τοῦ χαρίσματος, 12, 22. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Καλὰ Χριστούγεννα, 12, 29.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Μητρο. Ζμπάμπουε **Μακαρίου**, Μιὰ νέα ἐνορία δημοσιεύεται, 1, 8. – Γρ. Θ. **Στάθη**, Σίμων Καρᾶς, διδάσκαλος τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς, 2, 10. – Ἀρχιμ. Δωρ. **Πολυκανδρωτῆ**, Ὁ ἱ. Ναὸς Ἁγίου Νικολάου Ἐρμουπόλεως (1848-1998), 2, 26. – Εἰρήνης **Οἰκονομίδου**, Ἀρχαία καὶ χριστιανικὴ Ἀθήνα στὴν Πλάκα, 2, 42. – Μιχ. Κ. **Μακράκη**, Ὁ στάρετς Ζωσιμᾶς ὡς πρότυπο ὀρθόδοξου ἱερομόναχου στοὺς «Ἀδελφοὺς Καραμάζοφ» τοῦ Ντοστογιέφσκι, 4, 10 (καὶ μὲ διάφορους τίτλους στὰ τεύχη) 5, 8, 6, 12, 7, 10, 8, 8, 9, 8, 10, 12, 11, 13, 12, 26. – Εὐαγγέλου Π.

* Τὰ Περιεχόμενα κατήρτισε ὁ Εὐάγγελος Π. Λέκκος.

Λέκκου, Ἐκκλησιαστικὴ περιουσία: Οἱ προκαταλήψεις, οἱ μῦθοι, ἡ ἀλήθεια, 4, 18. – Νικ. Κ. **Δρατσέλλα**, Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γιὰ τὴν παιδεία, 4, 30. – Ἰωάννου Γ. **Χατζηουραίου**, Ὁ «βυζαντινὸς αἰετός» προβάλλει ἀπὸ τὴ Νότιο Ἀφρική, 5, 27. – Γρηγ. Φ. **Κωσταρά**, Ἱερὸς Κληρὸς καὶ ἐθνικὴ ζωὴ, 6, 10. – Πρωτοπρ. Γεωργίου Χρ. **Εὐθυμίου**, Φοιτητικὲς ἐπισκέψεις στὴ Μονὴ τοῦ ὁσίου Δαδὶδὸ τὰ χρόνια τοῦ Γέροντος Ἰακώβου, 6, 20, 7, 23. – Δημ. **Φερούση**, Μακάριος Καλογεράς, ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ – Πατριάδα Σχολή, 6, 26. – Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Ἅγιος Νικηδόμος ὁ Ἁγιορείτης (1749-1809), 7, 26. – Ἀρχιμ. Δωρ. **Πολυξανδριώτη**, Παναγία ἡ Χρυσοπυγὴ τῆς Σίφνου, 8, 10. – Αἰκατερίνης Γ. **Λαλαγιάννη**, Διορθόδοξο Ἐκκλ. Λύκειο Κιλκίς, 8, 26. – Πρωτοπρ. Γεωργίου **Βακωνάκη**, Ἐργαζία ἰατροῦ ἀγίου Γεωργίου Νκολγκοκ, 8, 30. – Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν, 9, 18. – **Τοῦ ἰδίου**, Ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἱ φωτιστὲς τῶν Σλάβων, 10, 14. – Γρ. Θ. **Στάθη**, Τριθέκη καὶ Κοντάκιον τῶν Χριστουγέννων, 11, 9. – Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Ἀθωνιάδα Σχολή – 250 χρόνια (1749-1999), 12, 5. – Ν. Χ., Τὰ δῶρα τῶν Μάγων, 12, 20. – Εὐφημίας **Ἀθανασίου**, Στὸν πληθωρισμὸ τῶν εἰκότων, ἡ μοναδικότητα τοῦ Γκρέκο, 12, 21.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ - ΚΑΝΟΝΙΚΑ

Ἰωάννου **Φουντούλη**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες: 1, 7, 2, 6, 3, 10, 6, 8, 7, 8, 9, 6, 10, 10, 11, 7, 12, 11. – Πρωτοπρ. Δημ. **Τζέροπου**, Ἡ σημασία τῆς θ. Λατρείας γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας, 1, 12. – Ε.Δ.Θ., Ὁ ἱερεὺς δὲν εἶναι ἡθωποιός, 2, 8. – Ἀρχιμ. Ἠλία **Μαστρογιαννόπουλου**, Ξαναζωντάνεμα τῆς Λατρείας, 2, 12, 3, 8, 4, 14, 5, 10. – Πρωτοπρ. Δημ. **Τζέροπου**, Ὁ ἱεραποστολικὸς χαρακτήρας τῆς χριστ. Λατρείας καὶ ἡ καύση τῶν νεκρῶν σήμερα, 2, 21. – **Τοῦ ἰδίου**, Οἱ ὑπὲρ τῶν κατηχομένων προσευχὲς τῆς Ἐκκλησίας, 3, 20. **Τοῦ ἰδίου**, Ἡ τέλεση τοῦ Γάμου μὲ θεία Λειτουργία, 6, 23. – Ἀρχιμ. Ἀθηναγόρα **Καραμαντζάνη**, «Μνησθεὶ Κύριος ὁ Θεός...», 9, 14. – Ἀ Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Ἱ. Μητροπόλεων (πρόγραμμα) 9, 32. – Νικολάε Β. **Γκόγκολ**, Στοχασμοὶ στὴ θεία Λειτουργία, 10, 5.

ΒΙΒΛΙΚΑ - ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ - ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΑ - ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ

Κων. Π. **Παπαθανασίου**, Ἡ ἀκοσμία τοῦ κόσμου, 1, 36, 2, 28. – Λάμπρου **Σκόντζου**, Ὁ ἀναστάς Χριστὸς ὡς ἡ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, 5, 14. – Κων. Π. **Παπαθα-**

ναίου, Ἡ Καινὴ Διαθήκη – Μία καὶ μοναδική, 5, 24 (καὶ μὲ διαφορετικὸς τίτλους:) 7, 27, 8, 24, 9, 20. – Ἀρχιμ. Μακαρίου **Βασιλά**, Ὁ ἅγιος Παντελεήμων, 7, 18. – Ἀρχιμ. Ρωμανοῦ **Φωκάκη**, Πέντε νέοι ὁσιομάρτυρες στοὺς Λειψούς, 8, 11. – π. Δημ. **Τζέροπου**, Ἡ Σύναξις τῶν Ἀθηναίων Ἀγίων, 10, 6.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ (ΣΧΟΛΙΑ)

(Συντάκτης Μαν. Μέλ.)

Διάθλαση τοῦ αἰωνίου. – Λίγο πρὶν τὸ 2000. – Ἄς εὐχηθοῦμε!... – Τοὺς τὸ ὀφείλουμε..., 1, 44. – Καλλιτεχνοῦν τὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους! – Ἡ συμπύκνωση τῆς Γραφῆς. – Ἰατρὸς ψυχῶν καὶ σωμάτων, 2, 44. – Τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ Χαίρε. – Πρὸς παραχαράκτες... – Στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοίξεως..., 3, 31. – Τὸ ὑπέρογο τοῦ Γολγοθᾶ. – Ἀσύλληπτο Μυστήριον. – Καθαρὰ καὶ ξάστερα, 4, 31. – Ζεῖ Κύριος! – «Λεπτομέρειες». – Ἐνταση καὶ ὑπερένταση, 5, 31. – Τὸ τάμα. – Σκέψεις χρήσιμες, 7, 31. – Πατέρες, ἔρωσθε! – Ὁ καλύτερος Κηπουρὸς! – Σκέψεις Σεπτεμβρίου. – Ἐπισημάνσεις... – Ὁ Τοῦρκος Ἐγγέλαδος καὶ ὁ «Ἕλληνας θεῖος». – Δόξα τῷ Θεῷ! 9, 30. – Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν... – Συγγλονιστικό! – Πειρατὲς τῶν σπιτιῶν καὶ τοῦ πεζοδρομίου, 10, 30. – Χριστοδοῦλου, Χριστοῦ δοῦλοι. – Ἄξιόν ἐστιν! – Αἰδώς, Εὐρωπαῖοι! Γιὰ ποιά Εὐρώπη μιλάμε; Καὶ ποιά Εὐρώπη ὁμιλεῖ; 11, 15. – Ἐνα σταῦλον καὶ ἓνα Σταυρό. – Χριστοῦγεννα χωρὶς Χριστό. – Πιστεύουμε σ' ἓναν Ἀπόντα; 12, 30.

ΛΟΓΟΙ - ΟΜΙΛΙΑΙ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Ἀρχιμ. Χριστοφόρου **Σταυροπούλου**, Βασικὰ ἀρχαὶ τοῦ κηρύγματος, 2, 14, 3, 11, 4, 5. – Πρωτοπρ. Νικολάου **Σιαδαρέση**, Ἡ Ἐκκλησία ὡς κρίκος συνδετικὸς τῶν συλλογικῶν προσπαθειῶν ἐθελοντικῆς αἰμοδοσίας, 11, 20, 12, 24.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Πρωτοπρ. Γεωργίου Στ. **Βαγιανοῦ**, Ὁ ἑλληνορθόδοξος Ἱερέας στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία, 1, 10. – Ἀ.Ν. **Βαλλιανάτου**, Συζητῶντας γιὰ τὴν ἐπικοινωνία, 1, 22. – Πρεσβ. Γερασίμου **Ζαμπέλη**, Ὁρθοδοξία, τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς, 1, 32. – Πόπης **Χαλκιά-Στεφάνου**, Ἅγιος νεομάρτυρας Γεώργιος ὁ Χιοπολίτης, 1, 40. – Β. **Τραλλιανοῦ**, Διδακτικὴ ἀνατολικὴ διήγησις, 2, 16. – Θεοδ. Ι. **Ψαριώτη**, Πρόδρομος «περιβαλλοντολογικῆς ἀγωγῆς» ὁ Κων. Καλλίνικος, 2, 18. – Ε.Δ.Θ., Ἡ ἀναμόρφωσις καὶ ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ περ. «Ἐφημέριος», 3, 3. – Ἁγιορείτες πατέρες στὴν Αὐστραλία, 3, 23. – Θεοχάρη Θ. **Καλιόκο-**

γλου, Ἡ ἱερατικὴ οἰκογένεια, 3, 24. – Θεοδ. Ι. **Ψαριώτη**, Συμβολὴ στὴν προσέγγιση τοῦ Κτίστη ἀπὸ τὸν θαυμασμό στὴν κτίση, 3, 28. 4, 29. – Ἀθαν. Ι. **Ἀναστόπουλου** (ἐπιμέλεια), Γιὰ τὰ θάσανα, 3, 30. – Κασσιανῆς **Πανουτοπούλου**, Ἀπὸ τὴ μία μέχρι τὶς πέντε, 4, 21. – **Τῆς ἰδίας**, Τὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ τὸν χάσαμε, 5, 7. – Ἀρχιμ. Γερμανοῦ **Κομνηνοῦ**, Τὸ κέντρο νεότητος «Ἡ παρέα μας», 7, 15. – Ἀρχιμ. Παύλου **Ἰωάννου**, Τὸ χρονικὸ ἐνὸς συνεδρίου στελεχῶν νεότητος, 8, 12. – Ι. Μ. **Χατζηφώτη**, «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων» στὴν εἰκονογραφία τῆς Κοιμήσεως, 8, 18. – Ἀθαν. Ι. **Ἀναστόπουλου**, Γιὰ τὸν ἄνθρωπο, 8, 31. – Θεοδώρου Ι. **Ψαριώτη**, Πρωτοβουλία «οἰκολογικῆς» δραστηριότητος, 9, 24. Ἀθαν. Ι. **Ἀναστόπουλου**, Τοῦ Γέροντος Φιλοθέου Ζερβάκου, 9, 28. – Παναγ. **Ζαρχάδα**, Ἡ ὀρθόδοξη ζωγραφικὴ τέχνη κατὰ τὴν πρωτοχριστιανικὴ ἐποχὴ, 10, 21. – Λίτσας Ι. **Χατζηφώτη**, Ὁ παπα-Κώστας ἀπὸ τὰ Πιτσιναίικα, 10, 22. – Εὐφημίας **Ἀθανασίου**, Ἰερὰ ἄμφια, τὸ ἱερατικὸ ἔνδυμα, 10, 24. – Ἀθαν. Ι. **Ἀναστόπουλου**, Γιὰ τὰ Γηρατεῖα, 10, 29. – Κασσιανῆς **Πανουτοπούλου**, Εἰρήνη, 10, 31. – Πρωτοπρ. Βασ. **Θεοδοῦ**, Ἐντυπώσεις καὶ σχόλια ἀπὸ ἕνα Συνέδριο, 11, 22. – Εὐαγγέλου Γ. **Καρακοβούνη**, Ὑπάρχουν «ἀδιάσειστα» στοιχεῖα ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελέξεως; 11, 26. – Κων. Π. **Παπαθανασίου**, Θεομητορικὸ φῶς ἀπ' τὸν Ἄθω, 11, 29. – Μητροπ. Φθιώτιδος **Νικολάου**, Ἡ Θεοτόκος, ἐργαστήριον ἐνανθρωπήσεως, 12, 6. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαραμαντίδη**, Τὸ πανηγύρι τῆς ἀμοιβαιότητος ἢ περὶ τῆς κοινωνίας τῆς ἀγάπης, 12, 8. – Ἀρχιμ. Παύλου **Ἰωάννου**, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, 12, 12. – Πρωτοπρ. Ἀδαμαντίου **Αὐγουστίδη**, Ἡ ἐλπίδα τῆς χριστουγεννιάτικης ἀπελπισίας, 12, 14. – Κωνσταντίνου Β. **Σκουτέρη**, Ἐνανθρώπηση καὶ θέωση, 12, 18. – Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ **Χρυσοστόμου**, Λόγος στὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, 12, 32.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Εὐαγγέλου Δ. **Θεοδώρου**, Πρωτοπρ. Παν. Λουκέρη, «Οἱ δὲ ἑννέα ποῦ;», 1, 34. – Ι. Μητροπόλεως Δράμας, Τὸ ἱερὸν Μυστήριον τοῦ Γάμου, 1, 38. – **Φς**, Ἀρχιμ. Γερβ. Ραπτόπουλου, Αἰρέσεις στὴν Ἑλλάδα – Ἀθ. Κοτταδάκη, Ἰερωσύνη ἀνοιχτῆς διακονίας – Π. Μ. Σωτήρχου, Ὁ δρόμος τῆς ὑπακοῆς – Εἰρήνης Οἰκονομίδου, Ὁ οἶκουμ. Πατριάρχης Ἰερεμίας Β' ἀπαντᾷ τοὺς λουθηρανούς, 1, 42-43. – Εὐαγγέλου Δ. **Θεοδώρου**, Ἀλεξ. Σταυρόπουλου, Ἐπιστήμη καὶ τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς, 2, 38. – Π.Β. **Πάσχου**, Ἀθαν. Κοτταδάκη, Ἰερωσύνη ἀνοιχτῆς διακονίας; Πρωτοπρ. Ἐμμ. Γ. **Μυτιληναίου**, 2, 39. – **Τοῦ ἰδίου**, Πρ.

Λεοντοπόλεως Σωφρονίου **Εὐστρατιάδου**, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 2, 41. – **Τοῦ ἰδίου**, Ι. Μονῆς Τιμ. Προδρόμου: Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου, Κείμενα διακριτικὰ καὶ ἠρησαστικά, 3, 27. – Κων. Π. **Παπαθανασίου**, «Παράθυρα αἰωνιότητος» ἀπὸ τὴ Φθιώτιδα, 4, 26. – Ἀνδρέα Ν. **Παπαβασιλείου**, Χωρεπισκόπου Σαλαμίνας **Βαρονάδα**, «Διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰάμενος», 5, 29. – Π. Β. **Πάσχου**, Ὀλγας Μπριτζάνη-Παναγιωτίδου, Σύντομος Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. – Δημ. **Γόνη**, Ἐπισκ. Νικολάου **Βελμιρόβιτς**, Ὁ βίος τοῦ ἁγίου Σάββα Σερβίας, 6, 28. – Δημ. **Φερούση**, Ἀρχιμ. Συμεὼν Βενεταϊάνου, Ἅγιοι Ἀνάργυροι (Βόλου), 6, 29. – Ἀρχιμ. Ἰω. Ἀλεξίου, Ἅγιος Δημήτριος ὁ Μυροβλήτης. – Πρωτοπρ. Γεωργίου Μπίριμπα, Καλάβρυτα: Γῆ μαρτύρων καὶ ἡρώων, 7, 30. – Πρωτοπρ. Ἰγν. Παπασπηλιόπουλου, Μὲ τὰ φτερά τῶν FM. – Ι. Μητρ. Δημητριάδος, «Τὸ πρόσφορο καὶ τὸ ἀντίδωρο» – Ἐπιλογή ἀπὸ τὸ Sobornost, 9, 26. – Ἁγίου Μακαρίου Νοταρᾶ, Ἡ Κυριακὴ προσευχῆ, 9, 27. – Π. Β. **Πάσχου**, Σπ. Χ. Ψάχου, Ἡ θεωρία τῆς θυζαντινῆς Μουσικῆς στὴν πράξη, 9, 27. – Κων. Π. **Παπαθανασίου**, Κων. Ν. Καλλινίκου, Παρουσία Σολομῶντος, 10, 23.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

Στις σελίδες 1, 24-25. 2, 24-25. 3, 16-17. 4, 16-17. 6, 16-17. 7, 16-17. 8, 16-17. 9, 16-17. 10, 16-17. 11, 16-17. 12, 31.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥΣ

(Συντάκτης Εὐάγγελος Π. Λέγκος)

Παρέμβαση τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου γιὰ τὰ κατώτατα ὄρια συντάξεων τοῦ πρώην TAKE – Κληρικολαϊκὲς συνελεύσεις στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ – Καὶ συνάξεις φοιτητῶν – Ἡ ἀκίνητη περιουσία τῶν ἐκκλησ. νομικῶν προσώπων – Τὸ ἐπίδομα παραγωγικότητος τῶν ἐφημερίων – Δίκτυο συνεργασίας γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἐργασία στὴν Εὐρώπη – Βελτίωση μισθολογικῆς ἐξέλιξης τῶν κληρικῶν Γ' κατηγορίας, 1, 45,-47. – Επίδομα παραγωγικότητος – Ὅχι ἀνησυχία ἀπὸ τὰ βιβλιάρια ὑγείας – Ἰερωσύνη γυναικῶν καὶ ἄδατον Ἁγίου Ὅρους – Τὸ ἱεραποστολικὸ Σεμινάριο, 2, 45. – Τὰ ἐγκλωβισμένα παιδιὰ τῆς Καρπασίας – Σχολὲς γονέων στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ... Καὶ στὴν Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος, 2, 46. – Σύναξη Ἐκκλ. Συμβουλίων στὸ Αἶγιο – Ι. Σύνοδος: ὄχι στὴ μονομερῆ ἐφαρμογὴ διατάξεων τοῦ Ν. 1811/87 – Βεβηλώσεις ἱερῶν ναῶν, 2, 47. – Ἀποδοχῆς ἐφημερίων-ὑπαλλήλων, 6, 30.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

του Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος

κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων

τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Υπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Ἀρχιμ. ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΡΑΜΑΝΤΙΔΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν

Τακτικὸ Μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ἀρχιμ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1999 ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

† Ο ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

† Ο ΖΙΜΠΑΜΠΟΥΕ ΜΑΚΑΡΙΟΣ

† Ο ΑΧΕΛΩΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

ΒΑΓΙΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΠΡΩΤΟΠΡ.

ΓΚΟΓΚΟΛ Β. ΝΙΚΟΛΑΕ

ΚΩΣΤΑΡΑΣ ΦΙΛ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΜΑΚΡΑΚΗΣ Κ. ΜΙΧΑΗΛ

ΠΑΣΧΟΣ Β. Π.

ΣΚΟΥΤΕΡΗΣ Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΣΤΑΘΗΣ Θ. ΓΡΗΓ.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Μ. ΑΛΕΞ.

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΡΧΙΜ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΒΑΡΛΑΣ

» ΠΑΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

» ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ ΚΑΡΑΜΑΝΤΖΑΝΗΣ

» ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΙΟΥΛΟΣ

» ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

» ΗΛΙΑΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

» ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

» ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

» ΡΩΜΑΝΟΣ ΦΩΚΑΚΗΣ

» ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΡΑΜΑΝΤΙΔΗΣ

ΙΕΡΕΥΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

» ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗΣ

» ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΚΩΝΑΚΗΣ

» ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

» ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΖΑΜΠΕΛΗΣ

» ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΘΕΡΜΟΣ

ΙΕΡΕΥΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ

» ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΑΛΑΠΑΤΑΣ

» ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗΣ

» ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΣΚΟΡΔΑΣ

» ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΖΕΡΠΙΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΥΦΗΜΙΑ

ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΣ Ν.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

ΔΡΑΤΣΕΛΛΑΣ Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΖΑΡΚΑΔΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΚΑΛΠΑΚΟΓΛΟΥ Θ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΚΑΡΑΚΟΒΟΥΝΗΣ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

ΛΑΛΑΓΙΑΝΝΗ Γ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΜΕΛΙΝΟΣ ΜΑΝ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΠΑΝΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΣΣΙΑΝΗ

ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ν. ΑΝΔΡΕΑΣ

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΚΩΝΣΤ.

ΣΚΟΝΤΖΟΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΣ Β.

ΦΕΡΟΥΣΗΣ ΔΗΜ.

ΧΑΛΚΙΑ-ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΟΠΗ

ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ Ι. ΛΙΤΣΑ

ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ Μ. Ι.

ΧΑΤΖΗΟΥΡΑΝΙΟΥ Γ. ΙΩΑΝΝΗΣ

ΨΑΡΙΩΤΗΣ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΜΘ' (2000)*

(Ο πρώτος αριθμός παραπέμπει στο τεύχος, ο δεύτερος στη σελίδα)

ΑΡΘΡΑ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Πρὸς τί ἄραγε ὁ ἑορτασμός; 1, 3. – Ἐκκλησία καὶ 3η χιλιετία, 2, 3. – Διαγραφή τοῦ θρησκευύματος ἀπὸ τίς ταυτότητες – Μιά νέα μορφή ἠθικῆς παρενόχλησης, 8, 3. – Ἡ πρεσβυτέρα, 7, 14.

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

(Συντάκτης Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου)

Πρωτοχρονιάτικες προσδοκίες καὶ αἰτήματα, 1, 5. – Προλεγόμενα στήν Ποιμαντική τοῦ Γάμου καὶ τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων, 2, 8. – Θεραπευτική Ποιμαντική, 3, 3. – «Σταυρώσιμον» καὶ «ἀναστάσιμον» Πάσχα, 4, 3. – Ἀναστάσιμο ποιμαντικό ἔργο, 5, 3. – Ἐκδηλώσεις πρὸς τιμὴν τῆς ἁγίας Λυδίας, 6, 11. – Συνοπτικὴ θεώρησης τοῦ ζητήματος τῶν ταυτοτήτων, 7, 3. – Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου ἀπὸ ποιμαντικὴ σκοπιά, 8, 5. – Ἐπισημάνσεις γιὰ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, 9, 3. – Ἡ ὑποτίμησις τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν στὰ πλαίσια τοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ Λυκείου, 10, 3. – Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις στήν λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 11, 8, 12, 3.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἡ λειτουργία τοῦ χαρίσματος, 1, 31. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαρομαντίδη**, Ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας στὸ Internet, 1, 36. – Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Τὰ πνευματικὰ τέκνα, 2, 10. – Τριαντάφυλλου Κ. **Μπολέτσου**, «...Καὶ ἐπεσκέψασθέ με», 2, 23. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυροπούλου**, Ὁ ἄνθρωπος πὸν σκοντάφτει, 3, 16. – **Τοῦ αὐτοῦ**, Ἐβδομάδα ἱερατικῶν κλήσεων, 4, 19. – Μιά ἐξομολογητικὴ ἀναδρομὴ

– 15 χρόνια μετά..., 4, 21. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυροπούλου**, Ταυτότητα καὶ θρησκευτικὸ γεγονός, 5, 22. – Πρωτοπρ. Δημητρίου Β. **Τζέρπου**, Ἡ μετάδοση τῆς θ. Κοινωνίας στοὺς ἀσθενεῖς πὸν ἀντιμετωπίζουν κίνδυνο θανάτου, 6, 15. – Πρεσβυτέρας Μαργαρίτας **Μαροκωνῶνη**, Μάνα ἱερέως καὶ πρεσβυτέρα, 7, 18. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυροπούλου**, Ὁ ἐξομολόγος καὶ ἡ ἀντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικῆς υγείας, 7, 19, 8, 18. – Πρεσβυτέρας Βασιλικῆς **Πολύζου**, Σκέψεις γιὰ τὴν πρεσβυτέρα καὶ τὸ ρόλο της, 10, 10. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυροπούλου**, Θεολογικὴ θεμελίωση τῆς ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν (α') 10, 22. (β) 11, 19. – Πρωτοπρ. Γεωργίου **Ἀνάγνου**, Ὀπτικοακουστικὰ μέσα στήν Κατήχησις, 10, 27. – Ποιμένες καὶ λειτουργικὴ ζωὴ, 11, 12. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυροπούλου**, Ἐνα ἐρευνητικὸ πρόγραμμα, 12, 21.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Πρωτοπρ. Κυριακοῦ **Τσουροῦ**, Ὅταν οἱ ψευδοπροφήτες διαφεύδονται, 2, 19. – Ν. Χ., Ἐκατονταετηρὶς τοῦ ἱ. ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἀμφίσσης, 3, 10. – Πρωτοπρ. Γεωργίου **Μεταλληνοῦ**, Τὸ πανεθνικὸ Εἰκοσιένα, 3, 19. – Ἰω. Μ. **Χατζηφώτη**, Μεγάλοι ὀπλαρχηγοὶ μιλοῦν γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, 3, 21. – Ἀρχιμ. Δοσιθέου **Καστόρη**, Ἡ συμβολὴ τῶν Μονῶν στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, 3, 24. – Οἱ Νεομάρτυρες, 3, 25. – Πρωτοπρ. Γεωργίου **Μεταλληνοῦ**, Ἡ «συγγνώμη» τοῦ Πάπα, 4, 5. – «Ἡ Πόλις ἐάλω», 5, 11. – Πρωτοπρ. Γεωργίου **Μεταλληνοῦ**, Ἡ πτώσις τῆς αὐτοκρατορίας, 5, 12. – Γεωργίου Θ. **Πρίντζιπα**, Οἱ κρυπτοχριστιανοὶ στήν Πόλη, 5, 14. – Πρωτοπρ. Ἀθανασίου Δ. **Κατζιγκά**, Ὁ ἅγιος νεομάρτυς Ἀργύριος, 5, 25. – Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου **Παπαδοπούλου**, Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Αὐ-

*Τὰ Περιεχόμενα κατήρτισε ὁ Εὐάγγελος Π. Λέκκος.

τοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 6, 10. – Λίτσας **Ἰ. Χατζηφώτη**, Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Τιτου στὴν ἀρχαία Γόρτυνα, 6, 26. – Ἰ. Μ. **Χατζηφώτη**, Ἡ ἐξόριστη Παναγία ἢ Δαμασκηνή, 8, 16. – Πρωτοπρ. Γεωργίου Χρ. **Εὐθυμίου**, Γέρον Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης (1924-1994), 8, 24, 9, 24. – Τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Βροντιανῆς, 8, 29. – Στράτου **Θεοδοσίου** – Μάνου **Δανέζη**, Ἰνδικτιῶν ἢ Ἰνδικτος, 9, 15. – Διδῶς **Σωτηρίου**, Ματωμένα χόματα, 9, 18. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαραμαντίδη**, Ὁ ἱερός Κλῆρος κατὰ τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς, 10, 16. – **Μαγδαληνῆς** μοναχῆς, Γυναίκα καὶ μοναχικός βίος. Ἀναφορὲς στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, 11, 14. – Ἀρχιμ. Μακαρίου **Βαβλά**, Ἡ ἱστορία τῆς ἀφιερώσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν Ναὸν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν, 11, 24.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ-ΚΑΝΟΝΙΚΑ

Ἰωάννου **Φουντούλη**, Ὁ Μέγας Ἁγιασμός τῆς παραμονῆς καὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων, 1, 33. – Ἁγίου **Κυρίλλου** Ἀλεξανδρείας, Ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς, 2, 25. – Ἰωάννου **Φουντούλη**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες: 1, 33, 2, 26, 4, 24, 5, 21, 6, 24, 7, 22, 8, 22, 9, 19, 10, 25, 11, 27, 12, 27. – **Ρωμανοῦ** τοῦ Μελωδοῦ, Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, 3, 7. – Ἀρχιμ. Γεωργίου **Χρυσοστόμου**, Οἱ Ἀκολουθίαι τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, 3, 8. – Πρωτοπρ. Δημ. **Τζέρπου**, Ἡ πνευματικότητα τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς καὶ ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων, 4, 7. – Παρασκευᾶ **Ἀγάθωνος**, Τὸ Σάββατο τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Λαζάρου, 4, 11. – Ἁγίου Ἰωάννου **Χρυσοστόμου**, Εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἁγίου Λαζάρου, 4, 12. – **Τοῦ αὐτοῦ**, Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα, 4, 13. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαραμαντίδη**, Ἡ ἀμφισβήτηση τῶν προϋποθέσεων ἢ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνοριακῆς ζωῆς καὶ πράξης, 8, 8. – Παναγιώτη **Ἰ. Σκαλτοῆ**, Ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως, 9, 11. – Γρηγορίου Θ. **Στάθι**, Ἀλφαριθμητικὴ βυζαντινῆς τελετουργίας καὶ ψαλτικῶν ὄρων (α') 10, 20. (β) 11, 21. – Πρωτοπρ. Δημητρίου Β. **Τζέρπου**, Τὸ μυστήριον τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος στὴ σύγχρονὴ ἐνοριακὴ πράξι, 12, 10.

ΒΙΒΛΙΚΑ-ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΑ-ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ

Μητροπ. Καισαριανῆς **Δανιήλ**, Ἐορτάσωμεν ἐν Κυρίῳ, 1, 7. – Ἀρχιμ. Μακαρίου **Φιλοθέου**, Μετάνοια, ἡ ἀρετὴ τοῦ Τριωδίου, 2, 12. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαραμαντίδη**, Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη Τεσσαρακοστή, 3, 5. – Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Π. **Ἀδαγιανοῦ**, Ἀπὸ τῆ σκηνῆ στοῦ ἀσκητήριου, 3, 14. – Ἀρχιμ. Γεωργίου Χ. **Χρυσοστόμου**, Ἡ τιμὴ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων στοὺν ἀπόστολο τῆς Ἑλλάδος, 6, 7. – Πρωτοπρ. Θωμᾶ **Βαμβίνη**, Ἀπόγνωσι καὶ ἐλπίδα στὴ Μεγάλῃ Παράκλησι, 8, 14. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Πορτὴ τῶν Χριστουγέννων, 12, 8.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Μιχ. **Μακράκη**, Ἡ ἀγάπη τοῦ στάρτετς Ζωσιμᾶ γιὰ τὰ παιδιά, 1, 34. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαραμαντίδη**, Τὸ ἀσκητικὸ ἦθος, 2, 14. – Ἀρχιμ. Παύλου **Ἰωάννου**, Σχέσεις ἀμφισβήτησις ἢ ἐμπιστοσύνης; 2, 16, 4, 30. – Πρωτοπρ. Θωμᾶ **Βαμβίνη**, Νηστεία καὶ ἐνότητα, 3, 6. – Εὐσταθίου Κ. **Παννῆ**, Ἡ ὀρθόδοξη εἰκόνα ὡς τόπος καὶ τρόπος πολλαπλῶν συναντήσεων, 3, 11, 4, 26. – Γεωργίου Π. **Πατρώνου**, Πάσχα ἐλευθερίας, 4, 14. – Ἰω. Μ. **Χατζηφώτη**, Ἡ εἰς Ἄδου Κάθοδος, 4, 16. – Πρωτοπρ. Κυριακοῦ **Τσουροῦ**, Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι ἢ εἰδωλολάτρες; 5, 17. – Πρωτοπρ. Δημητρίου Β. **Τζέρπου**, Ἡ ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀνάστασι τῆς φύσεως, 5, 6. – Παναγιώτη **Ἰ. Κανελλόπουλου**, Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευματος στὶς ταυτότητες, 6, 3. – Εὐσταθίου **Παννῆ**, Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀσπασμοῦ, 6, 19. – Στράτου **Θεοδοσίου** καὶ Μάνου **Δανέζη**, Ἡ ἀστρονομικὴ ἀναγκαιότητα τοῦ δίσεκτου ἔτους, 6, 21. – Παύλου **Εὐδοκίμου**, Ἡ ἄσκησι, 6, 23. – Ἱστορίες ἀπὸ τὸ Γεροντικὸ, 6, 25. – Κωνσταντίνου **Χολέβα**, Ἑλληνορθόδοξη ταυτότητα καὶ πλαστικὲς ταυτότητες, 7, 5. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαραμαντίδη** - Ἀριστομένους **Ματσάγγα**, Ἐκκλησία καὶ παράδοσι, 7, 8. – Λάμπρου **Σκόντζου**, Ἡ συμβολὴ τοῦ Παρακλήτου στοῦ ἔργο τῆς σωτηρίας μας, 7, 12. – Στιγμιότυπα λαοσυνάξεων, 7, 16. – Ἱστορίες ἀπὸ τὸ Γεροντικὸ, 7, 23. – Εἰρήνης **Οἰκονομίδου**, Πίστι καὶ Πολιτισμός, 7,

24. – **Μουσιῆ** μοναχοῦ, ἀγιορείτη, Λογισμοὶ ἀπὸ τὴν ἔρημο, 8, 12. – Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου **Χαρμαντίδη**, Τὸ μυστήριον τοῦ Σταυροῦ, 9, 6. – Ἀρχιμ. Νικολάου **Χατζηνικολάου**, Ἀποκρυπτογράφηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γονιδιώματος, 9, 8. – Παρασκευῆς **Ρούσου**, Κέντρο Ἰατρικῆς, Κοινωνικῆς καὶ Ψυχιατρικῆς Ὑποστήριξης γιὰ ἄτομα μὲ νεοπλασματικὰ νοσήματα (καρκίνος), 9, 21. – (Συνεργασία διαφόρων), Παιδεία: πολιτικὸ κόστος ἢ ὄραμα; 10, 7. – Ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἴδρυση Πανεπιστημίου στὴν ἀκριτικὴ Λήμνο, 10, 12. – Στράτου **Θεοδοσίου** – Μάνου **Δανέζη**, Ἡ μετάπτωση τοῦ ἄξονα τῆς γῆς καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ὑδροχόου, 10, 13. – Ἀρχιεπ. Ἀλβανίας **Ἀναστασίου**, Ἡ Ὁρθοδοξία πρὸ τῆς ραγδαίας ἐξελίξεως τῶν θετικῶν Ἐπιστημῶν, 11, 3.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

(Συντάκτης Μανώλης Μελινός)

2000 μ.Χ. – Ἀκοίμητο νοστάλγημα. – Ἐνα καὶ μόνο, ὄχι ὅμως μοναδικό!, 1, 42. – Ὁ ἅγιος Βασίλειος καὶ ὁ «ἄη Βασίλης», 1, 43. – Ἄρμωσαν προσγειώση καὶ ἀπογειώση! – Ὁ καλλιτέχνης τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους! – Σχολεῖο ἐναντίον φυλακῆς! 2, 29. – Ἡ ἀγάπη στὴν πράξη. – «Ἀναστὰς πορεύσομαι!...» – ὦ, ποία ὥρα τότε..., 3, 28. – Ἡ διάσπαση τοῦ βᾶθους, 3, 29. – Τότε καὶ τώρα... – Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα; Καταδέχεται νὰ γίνει τροφή μας! – Ἡ γλώσσα τσακίζει μὲν, τσακίζεται δέ..., 5, 28. – Ἡ πόλη τοῦ φωτὸς καὶ οἱ πολλοὶ τοῦ σκότους... – Λουλούδια σκοτώνουν λουλούδια..., 5, 29. – ΣΥΝ Θεῶ! – Χριστιανοὶ τοῦ κινδύνου! – Μᾶς χρειάζονται... ρινόκεροι! – Πρὸς ἐπιλήσιμονας!..., 6, 29. – Ἐντὸς ἢ ἐκτὸς εἰσαγωγικῶν; – Πρὸς συνέλληνας... – Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ χρυσός, 7, 28. – «Χτύπα ξύλο!» – Ἐν εἶδει... συνθήματος: Ὁ προφήτης τοῦ βουνοῦ καὶ οἱ «προφῆτες» τοῦ ὑπογείου!, 7, 29. – Ἐν οὐ παικτοῖς... – Ἡ μαύρη θάλασσα τῆς Ἑλλάδος... – Δυναμικὰ ναί! δυναμιτιστικὰ ὄχι..., 8, 30. – Ἄξιον καὶ δίκαιον! – Ὁ Ἐγγέλαδος ἐσθῆσε τὸ φανάρι τοῦ Διογένη! – Ἀπέναντι στοὺς νεκροὺς καὶ στὸν ἀγῶνα τους... – Πρέπει νὰ ξαναφέρει ὁ Διογένης τὸ φανάρι του!, 10, 29. – Ἀκουσον-ἀκουσον (ἦτοι, ἀνάγνωσον) καὶ ἀσφαλῶς φριξέον, 11, 29.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ - ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Πανελλήνιον συνέδριον ἱεροκηρύκων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, 1, 44. – Γιὰ μιὰ καλύτερη ἐπικοινωνία, 1, 45. – Ἐφημεριακά, 3, 29. – Θέματα ἐφημεριακοῦ Κλήρου, 9, 20. – Β' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, 22-25.10.2000, 9, 29. – Γιὰ μιὰ καλύτερη ἐπικοινωνία, 9, 30. – Ἐνιαῖο ἐκκλησιαστικὸ Λύκειο Κιλκίς, 10, 26. – Δικαιολογητικά γιὰ τὸν κανονισμὸ καὶ τὴν καταβολὴ συντάξεως στοὺς ἐφημερίους, 11, 18.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (ΚΗΡΥΓΜΑ)

(Συντάκτης Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Τριανταφύλλου)

Στὶς σελίδες 5, 26. 7, 26. 8, 27. 9, 27. 10, 28. 11, 23. 12, 29.

ΕΠΙΤΕΙΑΚΑ-ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Ἀφιέρωμα στὸ θέμα: «Ἐκκλησία καὶ χρόνος». Γεωργίου Ἰ. **Μαντζαρίδη**, Ἐκκλησία καὶ χρόνος, 1, 9. – Ἀθανασίου Δ. **Παλιούρα**, Ἡ ὑπέρβαση τοῦ ἐφήμερου, 1, 11. – Ἀρχιμ. Μακαρίου **Φιλοθέου**, Χριστὸς καὶ χρόνος, 1, 14. – Ἀλεξ. Μ. **Σταυροπούλου**, Ἰωδηλαῖον ἔτος 2000, 1, 16. – Στράτου **Θεοδοσίου** καὶ Μάνου **Δανέζη**, Τὰ ἡμερολόγια τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, 1, 19. – Ἀρχιμ. Παύλου **Ἰωάννου**, Τὸ ἄσκοπο, τὸ παράλογο καὶ τὸ τραγικὸ, 1, 22. – Πρωτοπρ. Δημητρίου Β. **Τξέρπου**, Χρόνος καὶ ἐκκλησιαστικὴ λατρεία, 1, 25. – Πρωτοπρ. Ἀδαμαντίου **Αὐγουστίδη**, Ὁ «χρόνος» στὴν ψυχολογία καὶ στὴν ποιμαντικὴ πράξη, 1, 28. – Φώτη **Κόντογλου**, Ὁ χρόνος καὶ ὁ κόσμος τῆς φθορᾶς, 1, 39. – Πρόγραμμα ἐκδηλώσεων τοῦ Ἰωδηλαίου ἔτους 2000, 1, 41.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

Στὶς σελίδες 1, 46-47. 2, 30-31. 3, 30-31. 4, 34-35. 5, 30-31. 6, 30-31. 7, 30-31. 8, 31. 9, 31. 10, 31. 11, 30. 11, 31 (ἐπίσκεψη Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στὴν Ἑλλάδα) 12, 31.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Στὶς σελίδες: 2, 28. 3, 27. 4, 33. 5, 27. 6, 28. 7, 27. 8, 28. 9, 10.28.30, 12, 26.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

του Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος

κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ἰπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων

τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἰπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Ἀρχιμ. ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΡΑΜΑΝΤΙΔΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν

Τακτικὸ Μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἀριστομένης Ματσάγγας

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χρήστος Καραγιάννης

ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000 ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ)

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

† Ο ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

† Ο ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ ΔΑΝΙΗΛ

† Ο ΑΧΕΛΩΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

ΔΑΝΕΖΗΣ ΜΑΝΟΣ

ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ ΠΑΥΛΟΣ

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΧΡ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Πρωτοπρ.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ

ΜΑΚΡΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Πρωτοπρ.

ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ Δ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΠΑΤΡΩΝΟΣ Π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΣΚΑΛΤΣΗΣ Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΣΤΑΘΗΣ Θ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΡΧΙΜ. ΑΒΑΓΙΑΝΟΣ Π. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

» ΒΑΡΛΑΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ

» ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΥΛΟΣ

» ΚΑΣΤΟΡΗΣ ΔΟΣΙΘΕΟΣ

» ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

» ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΣ

ΑΡΧΙΜ. ΧΑΡΑΜΑΝΤΙΔΗΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

» ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

» ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Χ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΠΡΩΤΟΠΡ. ΑΝΑΓΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

» ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

» ΒΑΜΒΙΝΗΣ ΘΩΜΑΣ

» ΚΑΤΖΙΓΚΑΣ Δ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

» ΤΖΕΡΠΟΣ Β. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

» ΤΣΟΥΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΜΟΝΑΧΟΣ ΜΩΥΣΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ

ΜΟΝΑΧΗ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

ΑΓΑΘΩΝΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

ΜΑΤΣΑΓΓΑΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

ΜΕΛΙΝΟΣ ΜΑΝΩΛΗΣ

ΜΠΟΛΤΕΤΣΟΣ Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΠΟΛΥΖΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΠΡΙΝΤΖΙΠΑΣ Θ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΡΟΥΣΣΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΣΚΟΝΤΖΟΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΔΙΑΔ

ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ Ι. ΛΙΤΣΑ

ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ Μ. ΙΩΑΝΝΗΣ

ΧΟΛΕΒΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ



ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΛΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.
Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑ - GREECE
ΤΗΛ.: 7218308, FAX.: 7218336
ISSN 1105-7203

PORT
PAVE
HELLAS

